

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra rekreologie a cestovního ruchu

Dopady cestovního ruchu na místní komunitu
(Harrachov)
Bakalářská práce

Autor: Veronika Vránová
Studijní obor: Management cestovního ruchu

Vedoucí práce: Ing. Martina Pásková, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 30. 4. 2021

vlastnoruční podpis

Veronika Vránová

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Ing. Martině Páskové, Ph.D. za metodické vedení práce, za cenné rady, připomínky a ochotu. Zároveň děkuji své rodině a příteli za obrovskou podporu po celou dobu studia. Děkuji paní Lucii Novákové, která mi v době pandemie pomohla s rozdělením dotazníků k dané problematice. V neposlední řadě děkuji všem obyvatelům Harrachova, kteří se vstřícností spolupracovali při vyplňování dotazníků.

Anotace

Předmětem této bakalářské práce je zhodnotit dopad cestovního ruchu na kvalitu života a životní styl místních obyvatel v destinaci Harrachov. Cílem práce je identifikovat jak pozitivní, tak negativní dopady cestovního ruchu a zároveň podchytit postoje rezidentů k návštěvníkům destinace a k rozvoji cestovního ruchu v dané oblasti obecně. Teoretická část se zabývá analýzou odborné literatury a je zde rozpracována problematika dopadů cestovního ruchu v environmentální, ekonomické a socio-kulturní sféře s důrazem na percepci obyvatel v horských destinacích. Praktická část zahrnuje historický a geografický rozbor zkoumané destinace a je zde popsán postup a výsledky kvantitativního primárního výzkumu založeném na dotazníkovém šetření, jehož podstatou bylo zjištění vztahu obyvatel Harrachova k cestovnímu ruchu. Z tohoto výzkumu vyplývá, že obyvatelé destinace vnímají cestovní ruch jako velmi pozitivní z ekonomického hlediska, z hlediska sociálního spíše jako negativní, přičemž do budoucna by uvítali pozvolný rozvoj cestovního ruchu. Ukázalo se také, že s rostoucím věkem místních obyvatel roste i jejich negativní vnímání cestovního ruchu. Závěrem bakalářské práce je městu Harrachov navrženo doporučení zahrnovat místní obyvatele do cestovního ruchu a zároveň klást důraz na kvalitu jejich života.

Klíčová slova: Harrachov, dopady cestovního ruchu, místní komunita

Annotation

Title: Tourism Impacts on the Local Community. Harrachov.

The aim of this bachelor thesis is to evaluate tourism impact on quality of life and lifestyle of residents in the destination Harrachov. Both positive and negative impacts are evaluated as well as resident's relationships with the visitors of this destination and resident's attitude towards tourism development. The theoretical part analyses literature and negative impacts of tourism in environmental, economic and socio-cultural sphere with emphasis to perception of residents in mountain areas. The practical part includes a historical and geographical analysis of this destination and analyses the results of the primary research based on a questionnaire survey, which focused on determining the relationship of the residents of Harrachov towards tourism. This research shows that the

inhabitants of the destination perceive tourism very positively from an economical aspect, rather negatively from a social aspect, however, a gradual growth in tourism is being expected. The research has revealed increase in negative perception of tourism with increasing age of the inhabitants. In conclusion, it is recommended to city Harrachov to involve local residents in tourism, as well as increasing the quality of life of its inhabitants.

Key words: Harrachov, impacts of tourism, local community

Obsah

1. Úvod	1
2. Metodický postup	3
3. Teoretická východiska	5
3.1. Dopady cestovního ruchu na životní prostředí komunity	5
3.2. Dopady cestovního ruchu na sociální, ekonomické a kulturní aspekty místní komunity	7
3.2.1. Vliv cestovního ruchu na sociální a kulturní prostředí	8
3.2.2. Vliv cestovního ruchu na ekonomické prostředí	11
3.3. Vlivy cestovního ruchu na horské oblasti	13
3.3.1. Vliv cestovního ruchu na životní prostředí horských oblastí	14
3.3.2. Vliv cestovního ruchu na ekonomické prostředí horských oblastí	17
3.3.3. Vliv cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí horských oblastí	18
4. Praktická část	20
4.1. Základní charakteristika Harrachova	20
4.1.1. Demografie	23
4.1.2. Fyzicko-geografická charakteristika	24
4.1.3. Sociálně-ekonomická a kulturní charakteristika	27
4.2. Průběh šetření dopadů	28
4.2.1. Průběh sekundárního výzkumu	28
4.2.2. Průběh primárního výzkumu	28
4.3. Zjištěné dopady	29
4.3.1. Dopady zjištěné ze sekundárního výzkumu	29
4.3.2. Dopady zjištěné z primárního výzkumu	34
4.4. Diskuse a shrnutí výsledků	44
4.5. Doporučení pro výzkum a praxi	46
5. Závěr	48

6. Zdroje.....	49
7. Přílohy	57

1. Úvod

Cestovní ruch se stal v posledních letech velkým trendem, a tím také velmi ovlivňuje životy všech lidí – jak obyvatel turistických destinací, tak jejich návštěvníků. Cestování se stalo příjemnějším a pohodlnějším díky moderním dopravním prostředkům a rozmachu v oblasti informačních technologií, a tak je dnes součástí životního stylu člověka a také mnohdy jeho základních životních potřeb. Hraje významnou roli v socioekonomické i kulturní sféře, ačkoli problematika sociální sféry není tolik probádána. Lidé mají čím dál větší potřebu cestovat a poznávat nová místa či kultury. V současné době je to však složitější, protože se cestovní ruch téměř zastavil kvůli pandemii COVID-19. Ta ovlivnila turismus nejen v České republice, ale téměř po celém světě. Lidé nyní mnohem častěji vyrážejí do přírody v okolí svého bydliště. Tím sice roste domácí cestovní ruch, ale některé destinace se stávají přetížené, a tak dochází k negativním dopadům na přírodu i místní obyvatele. Tato situace se týká i oblasti Krkonoš, kterou se tato práce zabývá.

Cestovní ruch v horských oblastech se v poslední době stal velkým fenoménem. Lidé rádi vyjíždějí za sněhem do zahraničí, oblíbenou destinací jsou například Alpy, zájem o tuzemské hory pak přináší Krkonoše. Lidé navštěvují horské oblasti z různých důvodů – chtějí načerpat energii z čerstvého horského vzduchu, obdivovat nádhernou horskou scenérii, nebo si užít různé sportovní možnosti, jako je např. lyžování, snowboarding, běžkařské lyžování nebo pěší turistika. Jeden z důvodů může být i poznávání nových destinací a jejich obyvatel, tradic a kultury. Cestovní ruch v horských oblastech může znamenat příležitosti, ale i možnou zátěž pro místní obyvatele. Jeden z problémů spočívá v možném upřednostnění potřeb návštěvníků před potřebami vlastními. Toto může být ilustrováno například přeplněnými ulicemi, složitou dopravou, vykoupeným zbožím v supermarketech a dalších obchodech, nebo také omezením aktivit místních obyvatel na veřejných prostranstvích díky jejich intenzivnímu využívání návštěvníky. Na druhou stranu je to vhodná příležitost pro místní obyvatele v rámci zaměstnanosti a podnikatelské činnosti v oblasti cestovního ruchu. Zlepšuje také životní úroveň obyvatel, infrastrukturu, zvyšuje ochranu památek nebo např. přispívá ke kulturnímu vzdělávání návštěvníků destinací.

Výběr tématu této bakalářské práce vychází z dobré znalosti oblasti ze strany autorky, protože pochází z nedalekého horského městečka v Krkonoších. Tuto oblast často navštěvuje a také zde i pracovala, a tudíž k ní má blízký vztah. Harrachov považuje za

jednu z nejfrekventovanějších oblastí v Krkonoších z hlediska cestovního ruchu, protože se jedná o známé horské a zimní středisko. Tuto destinaci hojně navštěvují například obyvatelé Polska, neboť se nachází v těsné blízkosti hranic. Cestovní ruch zde zásadním způsobem ovlivňuje život místních obyvatel v letní i zimní sezóně. Především v zimních měsících se ale město značně rozrůstá o návštěvníky, protože začíná lyžařská sezóna. Práce je tedy zaměřena na ekonomické, kulturní a sociální dopady na obyvatele v Harrachově.

2. Metodický postup

Cíl práce

Tato bakalářská práce má za cíl zdokumentovat dopady cestovního ruchu na kvalitu života a životní styl obyvatel v oblasti Harrachova, přičemž jsou uvedeny jak pozitivní, tak negativní dopady a zároveň je podchycen postoj rezidentů k návštěvníkům destinace a k cestovnímu ruchu obecně. Práce je zaměřena na dopady cestovního ruchu na sociální, kulturní a ekonomické aspekty a také na vliv na životní prostředí. V teoretické části práce představuje především poznatky o těchto dopadech na základě rešerší z odborné literatury, dostupných článků a studií v oblasti hojně navštěvovaných horských středisek. Tyto poznatky byly následně využity při koncipování i realizaci vlastního výzkumu, který je podrobně popsán v praktické části. Záměrem této bakalářské práce je kromě zjištění spokojenosti či averze obyvatel Harrachova k situaci spojené s cestovním ruchem, také předložit doporučení vztahující se k této problematice.

Strategie a metody výzkumu

Harrachov byl pro tuto případovou studii vybrán z toho důvodu, že patří mezi intenzivně navštěvované destinace přírodního typu v blízkém okolí bydliště autorky. Nachází se v hojně navštěvovaném Krkonošském národním parku, a tak se destinace může jevit jako zranitelná a vhodná k tomuto výzkumu.

Teoretická část byla zpracována na základě literární rešerše odborné literatury zaměřené na dopady cestovního ruchu na sociální, kulturní, environmentální a ekonomickou sféru, přičemž byly vybrány jak pozitivní, tak negativní dopady. Pro tuto část byla vybrána literatura od Páskové (2014) Udržitelnost cestovního ruchu, Páskové a Zelenky (2012) Výkladový slovník cestovního ruchu, Musila (2015) Udržitelný rozvoj cestovního ruchu (metody, postupy, přístupy, teoretické aspekty), Halkovové (2011) Životní prostředí pro život, Walla a Mathiesona (2006) Tourism: change, impacts and opportunities, Indrové (2010) a další. Zpracování teoretické části dále probíhalo na základě načtení odborných článků, kterými se zabývali autoři jako Buckley (2000), Dimitrovska et al. (2015), Adonovski (2014), dále Světová organizace cestovního ruchu (2018), aj. Tito autoři ve svých publikacích pojednávali o vlivech cestovního ruchu na horské oblasti. Tyto články byly převážně čerpány z online databází, přičemž tou nejpoužívanější byla databáze researchgate.net.

Při sběru sekundárních dat pak bylo čerpáno především z odborné literatury převážně od autorů, kteří se zabývali problematikou v oblasti Krkonoš a dále byly využívány články dostupné na internetu, které se zabývali přímo výzkumnou oblastí, tedy Harrachovem. Mezi tyto autory patří např. Flousek (2007), Pešta (2011), Veselá (2020a, 2020b, 2020c, 2020d) a další. Články byly čerpány převážně ze zpravodajských portálů jako je Naše Pojizeří nebo Seznam Zprávy. Tato literatura je obecně platná pro chráněné území Krkonoš, z čehož byl následně vyvozen závěr, který vyvrací nebo potvrzuje primární výzkum pro destinaci Harrachov. Na základě tohoto šetření byla formulována výzkumná otázka.

Pro vlastní výzkum byla využita kvantitativní výzkumná strategie. Pro sběr primárních dat byla použita metodika dotazníkového šetření. Dotazník obsahoval celkem 14 otázek, přičemž 4 z nich umožňovaly otevřenou odpověď, což zároveň přineslo i některá kvalitativní data, která v závěru dokreslila tento kvantitativní primární výzkum. Základním souborem pro tento výzkum byl počet obyvatel Harrachova, kterých je 1498 (viz kapitola 4.1.). Cílem bylo vybrat reprezentativní vzorek okolo 200 respondentů odlišného pohlaví, věku, aj. Co se týče této reprezentativnosti bylo přihlédnuto k demografické struktuře obyvatel. Zhotovené dotazníky byly následně předloženy obyvatelům Harrachova k jejich vyplnění, díky čemuž byly zhotoveny závěry. Při tvorbě otázek do dotazníkového šetření bylo pracováno s poznatky, které vycházejí z teoretické části a také se sekundárními zdroji. Podrobný popis výzkumu je popsán v kapitole 4.3.2. v praktické části práce.

Za účelem analýzy a následného zjištění dopadů cestovního ruchu na místní komunitu, byly formulovány tato výzkumná otázka:

Výzkumná otázka: Ovlivňuje věk obyvatel postoj nebo způsob vnímání dopadů cestovního ruchu v Harrachově?

V odpovědi na tuto výzkumnou otázku byla následně formulována hypotéza, jejíž pravdivost byla ověřována v rámci primárního výzkumu.

Hypotéza: S rostoucím věkem obyvatel Harrachova roste míra negativity, se kterou vnímají dopady cestovního ruchu v této destinaci.

3. Teoretická východiska

Tato část přibližuje poznatky o dopadech cestovního ruchu na život místních komunit, zahrnující sociální, ekonomické a kulturní aspekty. Co se týče sociální oblasti, jde podle Páskové (2014) hlavně o teorii společenské směny, do které spadá „turistická iritace“ či percepce dopadů cestovního ruchu, z ekonomické oblasti pak uvádí především pozici na trhu cestovního ruchu.

3.1. Dopady cestovního ruchu na životní prostředí komunity

Životní prostředí je dle Zelenky a Páskové (2012) chápáno jako „část Země, která je obývána živými organismy a obývána a využívána člověkem.“ Dle nich je to soubor velmi dynamicky rozvíjející se přírodních i antropogenních vlivů.

K životnímu prostředí patří také jeho příroda a krajina. Dle Halkovové (2011) je cílem ochrany udržet přírodní rovnováhu, zachovat biologickou rozmanitost, a především šetrně využívat přírodní zdroje. Podle zákona o ochraně přírody existuje tzv. obecná ochrana a zvláštní ochrana přírody. K obecné ochraně přírody patří, jak uvádí Halkovová (2011), několik přístupů, kterými jsou např. územní systémy ekologické stability, významné krajinné prvky, krajinný ráz, přírodní park a přechodně chráněné plochy. Říká, že pokud se nebudou zásady dané těmito přístupy respektovat, může výrazný nápor návštěvníků přírodu a krajinu poškozovat a znehodnocovat. Dalším důležitým přístupem je bezpochyby také zvláštní ochrana přírody, kterou Ministerstvo životního prostředí (2020) představuje jako „jeden z nejvýznamnějších nástrojů ochrany přírody a krajiny“. Zákon vymezuje přesně 6 kategorií speciálně chráněných území, kterými jsou národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky a přírodní památky. Cílem takovéto ochrany je dle nich udržet nebo zlepšit stav území, nebo jeho části tak, aby docházelo k samovolnému vývoji. Dále představuje zákon o ochraně přírody a krajiny zajišťující zvláštní stupeň ochrany vzácných živočichů či rostlin, který je vymezen do tří stupňů podle míry ohrožení daných druhů na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené. Zásady těchto nástrojů o ochraně přírody a krajiny by měly být rovněž dodržovány a respektovány, aby nedošlo k poškození nebo narušení krajinného rázu. Halkovová (2011) uvádí jako další důležitý přístup pro ochranu životního prostředí také odpadové hospodářství, které se do povědomí lidí v České republice dostalo

teprve na konci 20. století. Znečištění krajiny odpady je velkým problémem některých destinací, protože někteří návštěvníci po sobě vědomě i nevědomě zanechávají odpadky na turistických trasách. Musil (2010) tvrdí, že s péčí o životní prostředí je spojena udržitelnost rozvoje cestovního ruchu, tedy vztah mezi životním prostředím, společností a ekonomickým systémem. Tento koncept dle něj zahrnuje snahu o maximalizaci kladných a minimalizaci záporných vlivů na životní prostředí a jeho společnost. Uvádí, že životní prostředí může být poškozováno jak nadměrným využíváním přírodních zdrojů, tak např. v rámci konfliktů a jiných nepříjemných situací mezi obyvateli a návštěvníky destinace. Tyto konflikty dle něj mohou vznikat např. nedodržením zásad jednotlivých přístupů, které byly popsány výše. Udržitelnost podle Musila (2010) podporuje nedotknutelnost místa a zvýhodňuje obyvatele tím, že zachovává zdroje, respektuje místní tradice, obyčeje a kulturu, a tak nedochází ke konfliktům. Dle něj udržitelnost v neposlední řadě také klade důraz na kvalitu života místních obyvatel.

Obecně jsou negativní vlivy cestovního ruchu na životní prostředí komunity označovány dle Butlera (1980) in Pásková (2014) jako turistické znečištění. Tento vliv vnímá jako problém destinace, která je přehlcená návštěvníky, což může vyvolávat jakési napětí až stres rezidentů či znečištění životního prostředí návštěvníky. Pásková (2014) zmiňuje další vliv, kterým jsou emise. Emise jsou výsledkem procesu uvolňování pevných, kapalných či plyných látek nebo energií do ovzduší. Cestovní ruch považuje za zdroj emisí z letecké i silniční dopravy či provozu různých zábavních podniků a center. Uvádí, že emisemi přispívá cestovní ruch zásadním způsobem globálnímu oteplování, což je proces, kdy dochází ke zvyšování průměrné teploty zemského povrchu. Vznik smogu považuje za projev vysoké koncentrace škodlivých látek v ovzduší. V místech vysoké koncentrace návštěvníků zmiňuje problematiku hlučnosti (přeplněné ulice, letiště, silnice, umělé zasněžování, aj.). Bodlender (1991) in Pásková (2014) zmiňuje problematiku znečištění povrchových i podpovrchových vod. Další problém – erozi, popisuje Pásková (2014) jako narušování vrchní vrstvy půdy vlivem antropogenního působení, působením větru, vody nebo sněhu. Mezi erozní činitele také zařazuje Ryan (1991) in Pásková (2014) činnosti cestovního ruchu, jako výstavba infrastruktury, sešlap (eroze antropogenního vlivu způsobená pohybem ve volné přírodě či po nezpevněných cestách), aj. Jako další vliv Pásková (2014) zmiňuje zavlečení nepůvodních živočišných a rostlinných druhů na území, na kterém se běžně

tyto druhy nevyskytují. V neposlední řadě podotýká, že velkým problémem může být poškození biodiverzity a přírodních hodnot, které je způsobeno vrypy a grafity na skalách nebo sběrem vzácných rostlin, kamenů, aj (tento vliv podrobněji popisuje Buckley (2002) v kapitole 3.3.1.).

Ne všechny vlivy a dopady cestovního ruchu lze označit jako negativní či nežádoucí. Existují totiž i vlivy, které jsou pro místní žádané, či dokonce chtěné. Mezi žádoucí vlivy na životní prostředí komunity zahrnuje Pásková (2014) nabídku pracovních příležitostí, podporu drobného či alternativního zemědělství, zvýšenou péči o krajinu a její hodnoty, s čímž souvisí například venkovský cestovní ruch. Péči o krajinu považuje za velmi pozitivní vliv cestovního ruchu, neboť díky němu může vzrůst úroveň i intenzita ochrany krajiny a přírody a udržitelnost využívání krajinného dědictví.

Pásková (2014) uvádí, že *„cestovní ruch je jako oheň – je možné se u něj ohřát, uvařit si, posvítit, ale když se nehlídá, může spálit dům.“* Tímto příslovím ilustruje, že pokud je cestovní ruch regulován a nedochází k nadměrné zátěži destinace, je pro místní obyvatele užitečný a bezpečný.

3.2. Dopady cestovního ruchu na sociální, ekonomické a kulturní aspekty místní komunity

V této kapitole jsou objasněny rozdíly mezi vlivy na sociální, kulturní a ekonomické prostředí, jsou tu uvedeny některé příklady těchto vlivů a také je zhodnoceno, zda jsou negativními či pozitivními dopady.

Indrová (2010) uvádí, že počátkem 90. let 20. století panovalo přesvědčení, že do cestovního ruchu není potřeba nijak zasahovat, že se rozvíjí sám a jeho podpora či rozvoj je zbytečná. Usuzuje, že v dnešní době je to jinak a není dostačující se spoléhat pouze na dobré předpoklady daných destinací z hlediska cestovního ruchu nebo na mocnou sílu trhu. Podle ní je třeba systematického rozvoje nejen z hlediska celostátního, ale také z hlediska turistických regionů. Za nejdůležitější součást takového rozvoje považuje spolupráci orgánů, různých organizací a také podnikatelů v cestovním ruchu, kteří jsou zároveň obyvateli destinace, o kterou z hlediska cestovního ruchu pečují.

3.2.1. Vliv cestovního ruchu na sociální a kulturní prostředí

UNEP – Program OSN pro životní prostředí (2007) uvádí, že mnoho návštěvníků má velký zájem o interakci s místními obyvateli, a tak se zajímají o jejich životní styl, kulturu, místní speciality a historické památky. Důležitou složkou této mezikulturní komunikace je dle UNEP (2007) především respekt. Uvádí, že s růstem mezikulturního povědomí a porozumění místních obyvatel návštěvníky, se místní komunita stává více tolerantní vůči účastníkům cestovního ruchu, a tím se také zvyšuje podpora cestovního ruchu ze strany obyvatel. Dále zmiňuje, že pokud návštěvníci zásadně zasahují do místní kultury (do jejich tradic, způsobu života, aj.), může docházet ke konfliktům a k nehostinné atmosféře v destinaci, a tím oblast ztratí autenticitu a rozmanitost, která může být hlavním lákadlem pro návštěvníky. Wall a Mathieson (2006) vysvětlují sociokulturní dopady jako výsledek konkrétních vztahů, které se vyskytují mezi návštěvníky a obyvateli destinací v důsledku jejich kontaktu. Uvádějí, že na jedné straně je účastník cestovního ruchu, který je mobilní, uvolněný, rád utrácí a užívá si volného času a na druhé straně je zde rezident, který v destinaci žije a pokud je zaměstnán v cestovním ruchu, velká část jeho času je uzpůsobena právě uspokojováním potřeb návštěvníků; nebo je zde takový rezident, který v oblasti cestovního ruchu vůbec nepracuje a může ho tak ovlivnit např. ve způsobu a kvalitě života. Wall a Mathieson (2006) vnímají dovolenou mnohdy jako masově konzumovanou a návštěvníci jen málo zohledňují místní normy, kulturu a prostředí. Pokud jde o sociální a kulturní projevy dopadů je dle Páskové (2014) zpravidla méně viditelné, že tyto problémy nastávají. Uvádí, že se neprojevují tak jasně a bezprostředně, jsou hůře měřitelné až neidentifikovatelné. Tyto vlivy podle ní zasahují do změn v oblasti psychologické, sociální, kulturní a také ekonomické, lze je rozlišovat na hmotné a nehmotné. Jako nehmotný vliv uvádí vymizení *genia loci*, který je podle Zelenky a Páskové (2012) definován jako „*duch místa*“, neboli souhrnné pojmenování nehmotných projevů lokality, které jsou jedinečné a neopakovatelné a vytvářejí interakci s duchovním světem a vjem (rezidenta i návštěvníka) z dané lokality. Tyto pocity mohou být pozitivní, ale i negativní.

Pásková (2014) považuje dopad na kulturní identitu destinace za špatně pozorovatelný vliv. Tato kulturní identita je dle Zelenky a Páskové (2012) popsána jako jakýsi mechanismus a způsob psychiky jedinců, s kterýmž se tyto jedinci ztotožňují a je pro ně typický – jejich kultura, tradice či obyčej a pověsti, to vše vytyčuje jedinečnost

existence dané společenské skupiny. Dále uvádějí, že kulturní identita se vyznačuje vzorci chování, životním stylem, společnými názory, aj. S dopady na kulturní prostředí dále souvisí proces akulturace (Pásková 2014). Tento proces vysvětlují Zelenka a Pásková (2012) jako proces změn kultury a společnosti z hlediska dlouhodobého nebo opakujícího se kontaktu společenských skupin, které mají odlišnou kulturu, z nichž jedna skupina je technicky zaostalejší – pak se jedná o proces transkultury; obě skupiny mají přibližně stejnou vyspělost, nebo je jedna skupina vyspělejší. Uvádějí, že tento proces je v cestovním ruchu vnímán hlavně v případě, kdy cestuje ekonomicky vyspělejší kultura do méně rozvinuté, a tím přináší více své kultury rezidentům navštívené země – to má za následek zmenšení původní kultury, protože naopak ovlivnění těchto návštěvníků místní kulturou je méně intenzivní. Akulturace má dle Páskové (2014) kladné vlivy – zvýšení hygienických návyků, zlepšení znalosti jazyků, rozvoj země aj.; a také negativní vlivy – změna životního stylu, snížení atraktivity destinace, aj. S procesem akulturace je podle Páskové (2014) úzce spjat také demonstrační efekt, který se projevuje napodobováním chování návštěvníků rezidenty a také jejich spoluúčastí na využívání služeb cestovního ruchu. Kulturní identita dle Zelenky a Páskové (2012) může být díky cestovnímu ruchu ovlivňována kladně i záporně formou vzájemného působení různých kultur (to souvisí s akulturací). Uvádí, že tato kulturní interakce může zvětšovat určitou kulturu díky ztotožnění návštěvníka s kulturou rezidentů, nebo naopak zmenšovat určitou kulturu destinace, která je čím dál více vyhledávaná lidmi za účelem života v cizí destinaci, a tím přináší do neznámého prostředí vlastní kulturu, která může postupně vytlačovat místní obyvatele. Za další efekt, který ovlivňuje prostředí místní komunity, považuje Pásková (2014) marginalizaci obyvatel, která je definována jako proces vytlačení rezidentů například z historické části destinace, kdy uspokojování potřeb těchto obyvatel není zohledňováno a tito lidé jsou tak vlivem vyšších cen (kvůli narůstající intenzitě cestovního ruchu) nebo vyšších nájmu vytlačeni na okraj společnosti. V neposlední řadě Pásková a Zelenka (2002) in Pásková (2014) označují jako závažný dopad na místní obyvatele také turistickou iritaci. Uvádí, že v průběhu vývoje destinace se také zhoršuje vztah místních obyvatel k cestovnímu ruchu. Pásková (2014) popisuje, že tyto dopady dobře vystihuje tzv. iritační index (Doxey, 1975), což je škála, skládající se z různých postojů místních obyvatel k návštěvníkům od euforie přes apatii (lhostejnost) a znechucení až po antagonismus. Cordero (2007) in Šikulová (2020)

považuje tuto škálu za nejvýznamnější empirický ukazatel. Dle něj mají jednotlivé fáze tohoto indexu za důsledek rozvoj cestovního ruchu z hlediska jeho dopadů v oblasti sociální, environmentální a ekonomické. Podle něj tento model předpokládá podráždění obyvatel v destinaci, které vytyčuje vztah mezi rezidenty a návštěvníky. Shaw a Williams (2002) in Šikulová (2020) zmiňují, že vývoj těchto vztahů je dán kulturou, ekonomikou destinace a jejím postavením, ale např. i počtem návštěvníků, a zároveň nebere v úvahu regulování návštěvnosti nebo zapojování místních obyvatel do dalšího vývoje cestovního ruchu. Euforie je takové stádium tohoto ukazatele, ve kterém jsou lidé nadšeni z rozvoje cestovního ruchu, který přináší místním obyvatelům peněžní prostředky a návštěvníky destinace srdečně vítají; stádium apatie je provázeno velkým rozvojem cestovního ruchu a návštěvníci jsou považováni za samozřejmost, která přináší příležitosti k podnikatelské činnosti a především peníze; iritace pak přináší bod nasycení a obyvatelé se již špatně vyrovnávají s počtem návštěvníků v destinaci; poslední stádium – antagonismus – již cestovní ruch do destinace nepřináší žádný užitek a rezidenti jsou vůči návštěvníkům spíše nenávislní, protože návštěvníci jsou vnímáni jako hrozba, příčina vysokých daní a nemají úctu k památkám (Fletcher et al., 2013 in Šikulová, 2020). V souvislosti s tím Pásková (2014) zmiňuje, že v průběhu životního cyklu destinace (tzn. čím „starší“ destinace je) se také často mění pohled rezidentů na návštěvníky, kteří do destinace přijíždějí. Jako proces ztráty původnosti a opravdovosti označuje Pásková (2014) tzv. ztrátu autenticity, která má za následek masový turismus. Uvádí, že typickými destinacemi takového rázu jsou „zimní lyžování a letní slunce“, kde dochází k vymizení kulturních a historických náležitostí destinace.

Bodlender (1991) in Pásková (2014) uvádí, že socio-kulturní změny jsou více subjektivního a nezjevného rázu. Tyto vlivy vnímá jako diskutabilní z hlediska pohledu hodnotitele, který může být kladný i záporný, a proto je dobré mluvit o míře žádoucnosti tohoto vlivu z hlediska společnosti nebo dané skupiny. Dodává, že dopady na socio-kulturní aspekty mohou kulturu posilovat, obnovovat nebo ji oslabovat či úplně potlačit. Wall a Mathieson (2006) také uvádějí, že zejména sociální dopady je velmi obtížné zkoumat a analyzovat, protože se často skládají z nehmotných i neměnných položek.

3.2.2. Vliv cestovního ruchu na ekonomické prostředí

Wall a Mathieson (2006) uvádějí, že cestovní ruch má bezpochyby obrovský vliv na ekonomiku. Uvádějí, že cestovní ruch tvoří velký podíl na HDP, platební bilanci a zaměstnanosti a je velmi často upřednostňován. Pole nich se stejně jako rozvoj turistických středisek, rozvíjí také ekonomika, což je určitě jedním z pozitivních vlivů cílových oblastí, ačkoli pozitivní ekonomický vliv na destinaci stále překrývá negativní sociální dopady, tzn. přehlíží to, jaký dopad má cestovní ruch na obyvatele. Indrová (2010) popisuje cestovní ruch jako velmi významný faktor zaměstnanosti. Úloha cestovního ruchu je dle ní vytvořit kvalitní podmínky pro zvyšování zaměstnanosti nebo podmínky pro podnikatelské příležitosti. Uvádí, že cestovní ruch vytváří pracovní místa v různých profesích při různých náročnostech, a proto je nutností vzít v úvahu nejen přímou zaměstnanost v podnicích které vytváří služby převážně nebo úplně účastníkům cestovního ruchu, kam patří doprava, ubytování, stravovací služby, cestovní kanceláře, informační střediska atd. Podle ní je důležité brát v úvahu také zaměstnanost v podnicích, které poskytují doplňkové služby, kde účastníci cestovního ruchu tvoří pouze určitou část, kam jsou zařazeny pojišťovny, obchodní sítě, servisní služby, aj. Také zmiňuje, jaký má cestovní ruch vliv na rozvoj regionu. Udává, že země, které nemusejí mít žádné předpoklady pro rozvoj ekonomiky a jsou „pouze“ atraktivní díky přírodě a kultuře, získávají právě svou krásou možnosti, jak se stát ekonomicky vyspělejší. Jako pozitivní ekonomický dopad udává výdaje účastníků, které mohou být různého rázu od místních ubytovacích poplatků, až po stravování v restauraci. Dodává, že to, v jaké míře návštěvníci utrácejí peníze, přináší také možnosti pro obyvatele – vytváří nová pracovní místa, investiční příležitosti, zlepšuje vybavenost a infrastrukturu. To vše má pozitivní vliv nejen na návštěvníky, ale zlepšuje život i místnímu obyvatelstvu. Podle ní cestovní ruch *„umožňuje ekonomicky zhodnotit přírodní a kulturně historické aktivity, které by jinak zůstaly většinou nevyužity.“*

Pásková (2014) uvádí, že dopady na ekonomiku jsou vnímány často kladně, ale skutečnost to popírá. Pozitivním vlivem je, jak uvádí, růst pracovních příležitostí, příjmů, růst množství investic a také zvýšení kvality infrastruktury destinace. Na druhou stranu uvádí, že tyto pozitiva mají za příčinu pravý opak, protože získané příjmy jsou nerovnoměrně rozloženy, a tím dochází k velkým sociálním nerovnostem. Z hlediska sezónnosti některých destinací, uvádí Pásková (2014), je zvýšení zaměstnanosti reálné pouze v sezóně. Dle ní investice nekryjí potřeby místních

obyvatel, ale přispívají ke vzniku turistické infrastruktury, která může být hůře dostupná místním obyvatelům například z hlediska zvýšení cenové hladiny.

Murphy (1983) in Pásková (2014) vysvětluje některé vlivy na ekonomické prostředí. Příkladem může být vliv kongesce (dopravního zatížení) veřejných prostor a komunikací, při kterém dochází k velkému přetížení veřejného prostranství a silnic (infrastruktury) návštěvníky destinace. Jako další vliv na ekonomiku destinace popisuje Wolfe (1983) in Pásková (2014) pokles příjmů, který vzniká kvůli nutnosti importu některého zboží, přičemž tento import vzniká na úkor místního zboží a služeb, a tudíž se snižuje zisk. Jako další problém uvádí Getz (1993) in Pásková (2014) také zvyšování cenové hladiny způsobené turistickou sezónností a vysvětluje, že jde o „nežádoucí působení neregulovaného cestovního ruchu, který svými podnikatelskými aktivitami znehodnocuje vlastní kapitál.“ To má za následek pokles předpokladů pro další ekonomický rozvoj.

Wall a Mathieson (2006) zmiňují, že údaje, které jsou potřebné k měření ekonomické hodnoty (náklady, výdaje, zaměstnanost, příjmy), jsou shromažďovány vládou a jsou mnohem dostupnější než například údaje o sociálních dopadech, a tudíž jsou lépe měřitelné a dalo by se říci, že jsou pro cestovní ruch velmi pozitivní. To bohužel nejde tvrdit u sociálních dopadů, které jsou mnohdy velmi negativní. Wall a Mathieson (2006) tvrdí, že z hlediska ekonomiky může mít cestovní ruch pozitivní sílu při nápravě ekonomických problémů, ale na druhou stranu jsou velmi často opomíjeny náklady, související s cestovním ruchem, jako je např. nízká návratnost investic kvůli sezónním výkyvům nebo vysoká inflace.

Indrová (2010) zmiňuje, že cestovní ruch se v posledních letech velmi rozvíjí a přináší pozitivní ekonomický vliv, ale také vytváří velkou hrozbu devastace životního prostředí, a tak je potřeba se naučit jeho udržitelnému rozvoji. Podle ní udržitelnost zajišťuje a uspokojuje potřeby účastníků cestovního ruchu, ale neohrožuje přitom přírodní a kulturní hodnoty, napomáhá k rozvoji území a neohrožuje místní obyvatele a jejich budoucí generace. Z této charakteristiky je zřejmé, že udržitelný rozvoj napomáhá k rozmachu destinace nejen z ekonomického hlediska, ale také z ekologického a sociálního, přičemž je nutné dodržovat zásady dané destinace a neohrožovat místní obyvatele.

3.3. Vlivy cestovního ruchu na horské oblasti

Tato kapitola je zaměřena na dopady cestovního ruchu v horských oblastech z hlediska environmentálního, ekonomického a socio-kulturního. Jsou zde vymezeny problémy související s cestovním ruchem, kterým v dnešní době čelí horské prostředí. Zároveň jsou zmíněny příležitosti a pozitivní vlivy, které cestovní ruch do těchto oblastí přináší. Hory zabírají přibližně 24 % zemského povrchu a v těchto oblastech žije 12 % světové populace (Dimitrovska et al., 2015). Hory jsou velkým zdrojem vody, energie, lesů a v neposlední řadě také rekreace, jak uvádějí Dimitrovska et al. (2015). Zmiňují, že ve spoustě horských oblastí na světě je mezi místními obyvateli rozšířená chudoba a často tak ztrácejí autenticitu své vlastní kultury, což má za následek zhoršení kvality životního prostředí. Dle nich se na začátku 21. století začalo více hovořit o významu horských zdrojů pro udržitelný rozvoj a byly vytvořeny různé zákony a opatření na toto téma.

UNWTO – Světová organizace cestovního ruchu (2018) zmiňuje, že hory byly objeveny jako destinace cestovního ruchu již před 200 lety, během kterých horská turistika vzkvétala a stala se fenoménem masového cestovního ruchu především ve vyspělých zemích a stala se také nutností pro rodinnou dovolenou. Tento trend dle UNWTO (2018) v dnešní době naopak postupně upadá a stává se víceméně víceúčelovým cestovním ruchem, a tak poskytovatelé služeb v horských oblastech zvýšili komfort i kvalitu prostředí potencionálním návštěvníkům a přizpůsobili pro ně takové aktivity, které jsou možné vykonávat v obou sezónách. UNWTO (2018) vidí velkou výhodu horských oblastí v tom, že je schopna nalákat návštěvníky po celý rok – tedy v zimní i v letní sezóně. Podle Buckleyho (2002) se ve spoustě horských oblastech s vysokým stupněm ochrany nachází turistická střediska, která podléhají různými normami pro minimalizaci dopadů způsobených komerčními turisty a návštěvníky těchto oblastí. Horské oblasti se dle něj v dnešní době zaměřují na zimní i letní sezónu, přičemž v té zimní převažuje lyžování, snowboarding a běžkařské lyžování, a v té letní pak turistika, cykloturistika, či hipoturistika. Hory se zkrátka stávají velmi oblíbeným místem jak pro rekreaci, tak pro sportovní vyžití. Buckley (2002) dodává, že horské prostředí je sice rozmanitým místem, kde se dají vykonávat různé aktivity, ale vzhledem k jeho omezenému a mnohdy přeplněnému prostředí, se často návštěvníci dostávají do

konfliktu mezi ochranou přírody a ostatními skupinami uživatelů, včetně rezidentů, což posléze může vést k dalším problémům.

3.3.1. Vliv cestovního ruchu na životní prostředí horských oblastí

Destinace, které jsou hojně navštěvovány, jsou zároveň zatěžovány, a to se pak dále odráží na životním prostředí nebo socio-kulturním i ekonomickém rázu dané oblasti. Jedním z hlavních důvodů rozvoje turismu v horských oblastech jsou dle Buckleyho et al. (2000) skiareály. Uvádějí, že podnikatelé, kteří se věnují cestovnímu ruchu v těchto oblastech, často rozšiřují možnosti aktivit pro návštěvníky a snaží se vytvořit z lyžařských areálů zimní střediska, a naopak v letních měsících vytvářejí horská střediska zaměřená na letní turistiku.

Vliv horských a zimních středisek na životní prostředí je podle Buckleyho et al. (2000) rozděleno do dvou kategorií, kterými jsou výstavba a samotný provoz. Proces výstavby popisují jako vhodný termín pro dopady, kterými jsou nejen stavební práce, ale také objekt jako takový. Provoz objektu je podle nich závislý především na počtu každodenních návštěvníků. Vliv na životní prostředí spojený s výstavbou je dle nich velkým problémem, ale dá se redukovat vhodnými opatřeními, např. výběrem ročního období, denního času, vyhýbání se již poškozeným oblastem a dbát tak na snížení produkce hluku a nepoškození půdy a vegetace v oblasti. To však může zvyšovat náklady na výstavbu, a tudíž je to mnohdy zanedbáváno, jak autoři dodávají.

UNWTO (2018) tvrdí, že globálním problémem horského cestovního ruchu je znečištění a znehodnocení životního prostředí. Uvádí, že horské prostředí trpí především vysokou produkcí odpadů přinášející velké potíže.

V následující části je ilustrováno několik problémů, kterými životní prostředí v horských oblastech trpí:

Přírodní rizika

Dimitrovska et. al. (2015) zmiňují, že hory jsou velmi ovlivněny přírodními procesy, které jsou mnohdy ničivé. Jako příklad uvádí pohyb tektonických desek, který způsobuje zemětřesení, silné deště a sněžení, také způsobují laviny, sesuvy půdy a povodně. Tyto přírodní jevy se často objevují v kombinaci s lidskými zásahy, přičemž autoři zmiňují především výstavbu infrastruktury a sídel, při které může dojít k obrovským škodám přírodního prostředí.

Těžba nerostných surovin

Dimitrovska et al. (2015) mluví sice o výhodách z těžení nerostných surovin pro lidstvo, ale zároveň při těžbě dochází k ničení horské krajiny a její přírody. Zmiňují, že těžení kovů a minerálů vytváří velké množství odpadu, který je jen nejviditelnějším důsledkem, jelikož zároveň vede i ke znečištění ovzduší a vod, nebo dokonce ke ztrátě biologické rozmanitosti. Podotýkají i krátkodobou přítomnost pracovníků v oblasti, kteří mohou vést k narušení sociálních skupin. Dimitrovska et al. (2015) dodávají, že dnešní doly již podléhají přísným kontrolám, ale staré opuštěné důlní oblasti stále představují problémy pro životní prostředí.

Vodní hospodářství

Horské oblasti jsou velkým zdrojem vody, jak uvádějí Dimitrovska et al. (2015), a proto jsou zde často stavěny přehradny. Dodávají, že horská jezera i potoky jsou přirozeně chudé na živiny, a tudíž jsou snadno náchylné ke znečištění a ztrátě původnosti.

Eroze půdy

Dimitrovska et al. (2015) zmiňují, že častým jevem v horských oblastech je zrychlená eroze půdy, která je způsobena např. zemědělstvím, ale především výstavbou silnic, turistických stezek a objektů. Uvádějí, že strmé horské svahy jsou obzvláště náchylné a půda v těchto oblastech se regeneruje jen velmi pomalu. Dodávají, že eroze velmi často znečišťuje vodní toky, a tím také snižuje jejich kapacitu.

Buckley et al. (2000) sepisují dopady spojené s výstavbou resortů. Jako příklad uvádějí různé terénní úpravy, stavba čističek odpadních vod, vodních nádrží, vznik lyžařských vleků a stop pro běžkařské lyžování, také hluk ze zasněžovacích zařízení, dále světelné znečištění, a nakonec samotnou výstavbu ubytovacích objektů, přístupových silnic a parkovišť; tyto procesy způsobují mnohé dopady na krajinu a životní prostředí, kterými jsou eroze půdy, sesuvy, laviny, stavební hluk, překážky v pohybu zvířat, zmenšení populace některých druhů rostlin i fauny, aj.

Vegetační kryt

Dimitrovska et al. (2015) uvádějí, že horské oblasti jsou velmi bohaté na rostlinné i živočišné druhy. Uvádějí, že v minulosti byly travnaté plochy hojně využívány k chovu hospodářských zvířat a zemědělství. Dle nich je v poslední době zemědělská činnost poněkud omezena, mnohdy i zastavena, a tak tyto opuštěné zemědělské a lesní plochy znovu vzkvétají přirozenou obnovou a získávají tak ekonomickou funkci (nenahraditelný zdroj dřeva a dalších lesních produktů), sociální (svou krásou

přispívají k rozvoji cestovního ruchu) a také environmentální funkci (produkují kyslík).

S vegetačním krytem úzce souvisí také ohrožené druhy fauny či flóry. Dimitrovska et al. (2015) zmiňují problém v horských oblastech, kde může být populace rostlin či zvířat výrazně citlivá na nadměrné využívání např. návštěvníky (př. množství turistických tras), nebo na měnící se podmínky prostředí (př. výstavba infrastruktury, aj.). Domnívají se, že druhy vyskytující se ve vyšší nadmořské výšce, jsou často utlačeny některým z výše uvedených problémů a mohou tak postupně vymizet. Proto také dle nich vznikly chráněná území. Uvádějí, že dopady návštěvníků jsou potřeba zvládat, regulovat nebo omezit tak, aby nedošlo k narušení horského prostředí a ke ztrátě ohrožených druhů.

Klimatické změny

Hory jsou dle Dimitrovské et al. (2015) nejcitlivější na změnu podnebí (např. tání ledovců je velmi oslabuje) a lze je tedy považovat za ukazatel včasného varování. Uvádějí, že změna klimatu má za následek bouře, silné srážky, vlny veder nebo tání ledovců, a tím zesiluje nebezpečí pádů lavin, ledovců či skal.

Vliv na biodiverzitu

Buckley (2002) zmiňuje podstatu biodiverzity, jakožto důležitého faktoru životního prostředí. Biologická diverzita (biodiverzita) neboli rozmanitost je dle Vebra (2016) chápána jako soubor živých organismů a systémů, ať už živočišných či rostlinných, který má velký vliv na fungování ekosystému a dohromady tvoří provázaný celek. Buckley (2002) vnímá negativní i pozitivní dopady na toto prostředí. Ty negativní popisuje jako dobře měřitelné i široce prozkoumané a zmiňuje např. účelné odstraňování vegetace, narušení divoké zvěře a také nechtěné zavlečení plevelů či jiných rostlin do oblastí, ve kterých se přirozeně nevyskytují. Mezi negativní dopady dále zařazuje znečištění ovzduší leteckou, silniční i jinou dopravou, dopady vycházející z turistiky (pěší, cykloturistika a další), dopady týkající se ubytování turistů a s ním související dodávka vody a energií, či spotřeba materiálů a následná produkce odpadů. Jako nejvýznamnější pozitivní účinek na biologickou rozmanitost pak sděluje, že cestovní ruch přináší také mnoho peněžních příjmů, které se využívají na ochranu přírodního prostředí, údržbu památek a atraktivit a šetrného využívání přírodních zdrojů.

3.3.2. Vliv cestovního ruchu na ekonomické prostředí horských oblastí

UNWTO (2018) uvádí, že horské oblasti mají omezené možnosti pro ekonomický růst či rozvoj. Zmiňuje, že horské prostředí bylo často zaměřeno pouze na zemědělství a chov zvířat. V dnešní době je to ale trochu jinak, protože v mnoha horských oblastech se cestovní ruch stal základním pracovním prvkem pro místní obyvatele a nahrazuje tak tradiční zemědělskou činnost, a tím se stává hlavní ekonomickou složkou. UNWTO (2018) dodává, že cestovní ruch je nyní mnohdy jedinou možností, která může zajistit příjmy do ekonomiky horských oblastí, přičemž jeho udržitelnost závisí na zachování autenticity prostředí a jeho křehké krajiny.

Dimitrovska et al. (2015) zmiňují, že horské oblasti jsou druhou nejnavštěvovanější destinací hned po pobytech u moře a ročně tvoří přibližně 20 % světového cestovního ruchu. Návštěvníky lákají horské oblasti z mnoha důvodů. Těmito důvody jsou dle nich čistý horský vzduch, odlišné podnebí, jedinečná příroda a scenérie, sníh, sportovní aktivity a turistika. Právě turistika má dle nich za následek mnoho spíše negativních dopadů na ekosystém, ekonomiku oblasti a také místní komunitu. Mezi ty pozitivní dopady pak autoři řadí např. podporu místních tradic, obyčejů a způsobu života, zvýšení povědomí návštěvníků o horských oblastech a vytváření pracovních míst, čímž se dá předejít vzniku velkoměsta v oblasti. UNEP (2007) vytyčuje aktivity, které jsou v horských oblastech provozovány návštěvníky. Tyto aktivity lze rozčlenit do tří kategorií podle toho, jaké přírodní zdroje jsou při nich využívány. Jako první uvádí činnosti, při kterých je využíván půdní povrch. Mezi tyto aktivity řadí cyklistiku, jízdu na motorce či čtyřkolce, jízdu na koni, a především pěší turistiku. Jako další jsou dle UNEP (2007) často využívány vodní zdroje pro výlety po horských řekách, kam patří např. kanoistika, rybaření a další. Právě nedostatek vody ale shledává jako velký problém, který se s cestovním ruchem prohlubuje. V neposlední řadě zmiňuje využívání jednoho z nejdůležitějších faktorů v zimní sezóně, kterým je sníh, a právě za tím se návštěvníci horských oblastí vydávají.

Letní turistika nepředstavuje dle Dimitrovske et al. (2015) takový problém pro horské oblasti, protože v letní sezóně není krajina zatěžována tolik jako v té zimní. Uvádějí, že v zimní sezóně je koncentrace návštěvníků vyšší, protože nabízí více aktivit. Koncentrace turistů v oblasti přináší celkovou zátěž. Dle nich můžou být vyčerpány zásoby vody, může se zvýšit produkce odpadů a oblast bude natolik navštěvována, že

bude vyžadovat další výstavbu ubytovacích zařízení. Tyto ubytovací jednotky pak mohou být dle nich obsazeny pouze sezónně, což může také souviset se zaměstnaností místních obyvatel, která se tímto může stát nepravidelnou či proměnlivou. Na druhou stranu zmiňují, že cestovní ruch může pomoci udržovat místní komunitu, která by se kvůli nedostatku pracovních míst mohla jinak vylidnit. UNEP (2007) představuje problém místních obyvatel právě v sezónní zaměstnanosti. Uvádí, že pokud se pracovní příležitosti objevují pouze sezónně, pak pro obyvatele může být hrozbou nízký příjem a málo zkušeností a znalostí. Také dodává, že jestliže je cestovní ruch dobře řízen a nechybí dostatek financí pro možnost zapracovat na dalším vylepšení destinace, infrastruktura se může dále rozvíjet a mohou se poskytovat kvalitnější a lepší služby a také se může zvýšit soběstačnost místní komunity.

3.3.3. Vliv cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí horských oblastí

Podle UNWTO (2018) je hlavním cílem návštěvníků nejen horská příroda a krásná scenérie horských vrcholů, ale také kulturní povědomí o oblasti a zájem o poznání místních obyvatel. Adonovski (2014) vnímá socio-kulturní dopady hlavně jako kladný, ale rovněž záporný vliv na hostitelskou komunitu. Tyto dopady rozděluje do dvou kategorií – na přímé a nepřímé vztahy návštěvníků s místními obyvateli; a na přímou interakci s cestovním ruchem. Uvádí, že často jsou právě rezidenti navštívených oblastí tou slabší stranou ve vzájemném působení s návštěvníky, a proto mnohdy turisté získávají větší vliv. Tento vliv ale vnímá jako špatně měřitelný a identifikovatelný.

Dimitrovska et al. (2015) uvádějí, že lidé, kteří bydlí v horských oblastech, mají mnohem větší povědomí o únosné kapacitě horského prostředí, např. z důvodu omezeného prostoru k vystavení obydlí. UNWTO (2018) sděluje, že regiony s horskou turistikou nejsou tak bohaté jako regiony městské. Zmiňuje, že pouze přední horská střediska jsou natolik bohatá, že cestovní ruch zde výrazně napomáhá ke zlepšení kvality života a ke zvýšení příjmů či zaměstnanosti pro obyvatele. Zmiňuje také výhodu pro místní obyvatele, kteří mohou aktivně využívat zařízení spojená s cestovním ruchem, jako jsou sjezdovky, fitness a wellness zařízení, aj. a také se mohou účastnit různých kulturních a společenských akcí, které obohacují nabídku volnočasových aktivit v oblasti. Dále uvádí, že přestože se v dnešní době malá horská města i vesnice přeměňují na centra cestovního ruchu, často se právě život místních komunit vylučuje

s příležitostmi, které oblast nabízí návštěvníkům, protože tato střediska jsou typem uzavřené komunity, kde se po příjezdu turistů místní obyvatelé stávají menšinou a jsou fyzicky vyloučeni.

UNWTO (2018) upozorňuje, že se zvýšením intenzity cestovního ruchu v oblasti se také mohou zvyšovat ceny bydlení, čemuž obyvatelé musí buď čelit, nebo je to nutí najít si bydlení mimo destinaci. Tento jev samozřejmě neplatí pouze v horských střediscích. Dále tvrdí, že jestliže dojde k rychlému až nadměrnému rozvoji cestovního ruchu, mohou být obyvatelé taktéž negativně ovlivněni např. tím, že oblast ztratí svůj kulturní a přírodní ráz a podobnost původního prostředí, na které byli zvyklí. Mezi negativní dopady, které obyvatelé často vnímají zařazuje např. vysoké náklady na infrastrukturu, složitou dopravu – jako jsou dopravní zácpy, problémy s parkováním, dále vysokou koncentrací hluku (např. z umělého zasněžování) a v neposlední řadě znečištění (např. odpady). Rozvoj by tedy měl být spíše pomalejší a plynulý, aby nenarušil schopnost rezidentů zvládnout jeho účinky. UNEP (2007) uvádí, že obyvatelé horských oblastí jsou velmi náchylní k dopadům plynoucích z turistické aktivity v oblasti a mnohdy tyto dopady vnímají spíše negativně. Mezi ně zařazuje vliv špatně řízeného cestovního ruchu, nízkou dostupnost zdrojů, které jsou sdíleny jak obyvateli, tak návštěvníky (potravin, voda, odpady), nebo také vliv na jedinečnost místní kultury a tradic. Mezi další sdílené zdroje zařazuje infrastrukturu a dopravu, která kvůli návalu návštěvníků, může být zpomalována a může docházet i k dopravním zácpám, či nedostatku parkovacích míst. Jako další problém shledává přeplnění veřejných míst či oblastí, které jsou hojně navštěvovány místními obyvateli k využití volného času a k odpočinku. Dle UNEP (2007) vysoká koncentrace návštěvníků znamená také vyšší náklady na likvidaci odpadu a všeobecně jeho vyšší produkci. Uvádějí, že odpady snižují přitažlivost oblasti a mohou zranit zvěř či poškodit horské ekosystémy, proto je potřeba udržovat odpad mimo přírodní prostředí.

4. Praktická část

4.1. Základní charakteristika Harrachova

Město Harrachov se nachází v Libereckém kraji. Až do roku 2021 leželo v okrese Semily. Nyní, k 1.1. 2021, proběhla změna okresu nově k Jablonci nad Nisou (Ministerstvo vnitra ČR, 2021).

Dle internetových stránek Agentury regionálního rozvoje – ARR (2021), je Harrachov vyhlášeným centrem turistiky a také zimních sportů. Rozkládá se v západní části Krkonoš, tudíž spadá do chráněného území Krkonošského národního parku. Dle internetových stránek Skiareálu Harrachov (2021) je město situováno v údolí řeky Mumlavy a na rozhraní s Jizerskými horami. Městská zástavba je dle Programu rozvoje města Harrachov – PRM (2020) situována v centrální části území, na které navazuje zalesněná horská krajina. Silný vliv na vzhled města má dle něj značná turistická infrastruktura, jako jsou rekreační objekty a stavby k provozu jiných služeb cestovního ruchu, tyto objekty působí upraveným dojmem a respektují podmínky chráněné oblasti a vnímání města jakožto horského sídla.

PRM Harrachov (2020) uvádí, že město má velký funkční význam z hlediska obytné a pracovní funkce a nezanedbatelná je zde také funkce rekreační. Dále uvádí, že Harrachov má celkem 4 městské části, a to již samotný Harrachov, dále Mýtiny, Nový Svět a Rýžoviště.

Historie Harrachova

ARR (2021) popisuje na svých webových stránkách historii Harrachova, které spadá až do 17. století, kdy byla založena původní ves Dörfel, posléze přejmenovaná po majitelích panství na dnes již známý Harrachov. Začátkem 18. století zde byla založena rodem Harrachů sklářská huť, kde vznikla tradice ručně vyráběného foukaného skla, i skla malovaného, a tato tradice pokračuje dodnes. Bartoš et al. (2007) tvrdí, že Harrachov byl proslulý hornictvím v osadě Rýžoviště, čemuž ostatně napovídá i sám název oblasti, ve které bylo nalezeno zlato a další drahé kovy. Lněničková a Wiater (2007) zmiňují, že sklářský průmysl byl a také je v Harrachově proslulý. Uvádějí, že sklárna, která dodnes funguje, byla vystavena přibližně roku 1712 v Novém Světě a zpočátku vyvážela pouze do Čech a Slezska a postupně se dostávala do světového povědomí a sklo se nadále začalo vyvážet celosvětově – např. do Nizozemí, Ruska, Španělska či do Turecka. Upřesňují, že sklárna se zabývala výrobou křišťálového skla, lustrů,

barevného skla a nitkovaného skla. Dodávají, že hlavně výrobky z první poloviny 19. století patří k velmi ceněným na trhu se starožitnostmi. V neposlední řadě zmiňují, že roku 1972 zde bylo založeno muzeum historických sklářských výrobků a roku 1993 pak došlo k privatizaci sklárny, která přešla do vlastnictví firmy Novosad a syn (viz Obrázek č. 1).

Obrázek 1: Sklárna Novosad a syn Harrachov

Foto: Autorka

Dle portálu Region Krkonoše (2019) město proslulo svoji lyžařskou tradicí nejen proto, že se nachází v horské oblasti, ale hlavně od doby, kdy byly do hor přivezeny první lyže. Uvádí, že o tento čin se zasloužil hrabě Harrach již v 19. století. Dále je zde popsáno, že o století později se Harrachov pyšnil výstavbou prvních skokanských můstků, kde se konaly vůbec první mezinárodní lyžařské závody. Dle portálu Kudyznudy.cz (CzechTourism, 2021) je hrabě Harrach, z české a německo-rakouské šlechtické rodiny, významnou historickou osobností nejen Harrachova, ale celého kraje, protože se zasloužil o vybudování mnohých stezek, rozhleden v okolí a také o výstavbu

železnice na trase Jilemnice-Rokytnice. Kočárek (2007) zmiňuje bohatou lázeňskou historii tohoto města. Dle něj se zde lázeňství rozvinulo v 80. letech 19. století, kdy byly vytvořeny první lázně na území Nového Světa, kde se prováděly rašelinné koupele. Dále zmiňuje, že k léčbě se mimo jiné používala i voda z místní studánky svatého Jana. Podle něj výrazně dopomohla k rozvoji zdejšího lázeňství výstavba ozubnicové trati z Tanvaldu roku 1902 a po druhé světové válce zde vzniklo lázeňské středisko, které se zabývalo rekonvalescencí a respiračními obtížemi.

První turisté se zde ubytovávali na konci 18. století, kdy místní obyvatelé nechávali ve svých domcích přespávat návštěvníky, kteří se chtěli pokochat krásnou přírodou Krkonoš (harrachov.info, 2015). Kočárek (2007) dále uvádí, že v nadcházejících letech byl Harrachov postupně objevován návštěvníky čím dál více nejen jako poklidné lázeňské městečko, ale také jako zimní středisko. Dodává, že již ve 20. letech 20. století zde proběhly významné evropské lyžařské závody. Zmiňuje, že postupem času se lázeňství z tohoto města vytratilo téměř úplně a bylo nahrazeno zimními sporty.

Portál Region Krkonoše (2019) popisuje situaci Harrachova v oblasti cestovního ruchu jako značněji rozvíjející se až po roce 1989, kdy bylo postaveno velké množství nových a moderních hotelů či jiného ubytování pro turisty. Pešta (2011) ve své publikaci zmiňuje, že Harrachov velice poškodila výstavba velkokapacitních center a město tak ztratilo svoji roubenou horskou zástavbu.

Současnost Harrachova

Dle ARR (2021) je Harrachov v současné době lákadlem pro návštěvníky zejména díky značnému množství turistických tras, desítek lyžařských tras, které nabízejí sjezdové tratě všech stupňů náročnosti, tedy od nejlehčí – modré až po tu nejnáročnější – černou. Portál Region Krkonoše (2019) také uvádí, že tato oblast je především známá pro milovníky lyžování, ale nezanevře ani na kulturu. Uvádí, že návštěvníci se zajímají také o sklářské umění ve zdejší sklárně, kde je možné absolvovat exkurzi v jejím provozu. Letní cestovní ruch v Harrachově není tak významnou složkou, ale přece jen se na něm podílí z několika hledisek, která jsou uvedena na portálu Kudyznudy.cz (CzechTourism, 2021). Je zde uvedeno, že v letních měsících mohou návštěvníci využívat bobovou dráhu, golfové hřiště, lezeckou stěnu, lanový park, cyklotrasy a v neposlední řadě velké množství turistických tras, kde může být zahrnuta návštěva Mumlavského vodopádu, či Čertovy hory, odkud cesta může pokračovat po hřebenech

Krkonoš. Také uvádí, že návštěvníci rádi obdivují ozubnicovou dráhu vedoucí do Tanvaldu. Tuto národní kulturní památku popisuje Miškovský (2016) jako jedinou existující trať v České republice, která byla postavena mezi lety 1900 až 1902 a vedla z německého Petersdorfu do Harrachova. Uvádí, že tato kolej je využívána pouze občasně, a to pro historické vlaky.

Miškovský (2016) uvádí, že Krkonoše jsou velmi oblíbeným turistickým střediskem, z nichž hlavním centrem je např. právě Harrachov. Dále podotýká, že je významným lyžařským a běžkařským centrem, přičemž návštěvníci zde hojně využívají tzv. Krkonošskou lyžařskou magistrálu dlouhou 71 km počínající v Harrachově a konče v Žacléři. Zimní cestovní ruch je zaměřen na nabídku spousty lyžařských tratí, jak je uvedeno na webových stránkách města Harrachova (2011). Uvádí, že je město ideálním místem pro běžkaře, kterým je nabídnuto až 108 km běžeckých stop nižší obtížnosti po celých Krkonoších. Internetové stránky Sportovního areálu Harrachov (2021) nabízí lyžařské tratě vedoucí na Čertovu horu, kam návštěvníky zavezou dvě čtyřsedačkové lanovky. Uvádí, že jeden vlek vede z Rýžoviště a druhý přímo z centra Harrachova, ale ve městě se nachází i řada menších vleků a sjezdovek.

4.1.1. Demografie

Internetové stránky městského úřadu v Harrachově (2011) uvádí, že počet obyvatel k roku 2020 činí 1498. Dále uvádí, že průměrný věk rezidentů je 34 let. PRM Harrachov (2020) zmiňuje, že hustota zalidnění je cca 39 obyvatel na 1 km². Dle dlouhodobého vývoje počtu obyvatel uvádí PRM Harrachov (2020), že počet obyvatel je z hlediska pohlaví velmi konstantní a mužů je přibližně stejný počet jako žen. Dále zmiňuje, že počet obyvatel v průběhu posledních 10 let klesl o 9,8 %. Udává, že věková struktura obyvatelstva je rozčleněna na složku předproduktivní do 14 let, produktivní do 64 let a poproduktivní 65 let a více. Během 20 let začalo ubývat obyvatelstvo předproduktivního a produktivního věku a je tedy zřejmé, že obyvatelstvo Harrachova postupně stárnout (viz Tabulka 1).

Tabulka 1: Vývoj věkových skupin v Harrachově

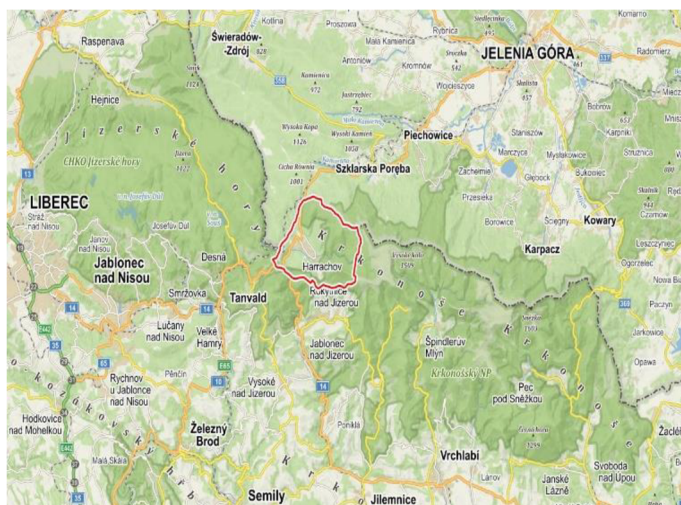
Rok	2001			2011			2017		
	0 - 14	15 - 64	65 +	0 - 14	15 - 64	65 +	0 - 14	15 - 64	65 +
Harrachov	250	1309	178	200	1107	247	184	940	297
Muži	120	659	70	97	565	104	94	489	127
Ženy	130	650	108	103	542	143	90	451	170

Zdroj: Program rozvoje města Harrachov dle ČSÚ

4.1.2. Fyzicko-geografická charakteristika

Město Harrachov se nachází na severu České republiky v západních Krkonoších v těsné blízkosti Jizerských hor na hranicích s Polskem (viz Obrázek 2 a 3). Krkonoše vznikly dle Správy Krkonošského národního parku (Správa KRNP, 2010) v období třetihor. Vaněk (2017) dodává, že se srovnáním s evropskými pohořími se Krkonoše řadí mezi ta stará, přičemž jeho stáří se odhaduje na 600 milionů až jednu miliardu let. Vaněk (2017) poukazuje na to, že Krkonoše prošly řadou složitých přírodních procesů, než získaly nynější podobu. Jako příklad uvádí hercynské nebo variské vrásnění. Zásadní význam pro výšku pohoří byly dle něj saxonské pohyby, které byly odezvou alpínského vrásnění. Poté vznikaly členité sítě hlubokých říčních údolí a v období čtvrtohor pak popisuje vznik několika dob ledových, při kterých se vytvarovalo mnoho ledovcových údolí ve vyšších polohách Krkonoš. Krajinný ráz má tedy hornatou

Obrázek 2: Mapa regionu Harrachov

Zdroj: Mapy.cz

Obrázek 3: Podrobná mapa oblasti

Zdroj: Mapy.cz

podobu se skalními hřebeny a údolními, vymodelovanými převážně ledovci (Správa KRNAP, 2010).

Jak již bylo nastíněno, Harrachov byl proslulý těžbou a hornictvím. Dle Bartoše et al. (2007) se na území těžilo zlato, galenit, baryt, fluorit a také některé rudy. Uvádějí, že na území skončily veškeré těžby roku 1992, a tak se zde již mnoho nerostů nenachází. Na svých webových stránkách Skiareál Harrachov uvádí (2021), že kvůli klimatickým podmínkám, které jsou horského rázu díky uzavření jižní strany Čertovou horou a otevřenosti ze severu, je Harrachov předurčen jako středisko zimní turistiky, rekreace a zimních sportů. Uvádí, že přestože nadmořská výška města činí „pouhých“ 680 m. n. m., v Harrachově je, jak tvrdí starousedlíci, půl roku chladno a půl roku zima. Webové stránky také uvádí, že díky tomuto terénu je zároveň vhodný pro vybudování lyžařských středisek na vysoké úrovni.

Harrachov je úzce spjat s Čertovou horou, neboť je to nejvyšší vrchol tyčící se nad městem, který měří 1021 m, a tudíž je centrem veškerého lyžařského dění (tisícovky.cz, 2015). Tato hora se podle Miškovského (2016) dostala do povědomí díky skokanským můstkům (viz Obrázek 4), kde nechybí ani mamutí můstek – nejstarší z nich byl vybudován v roce 1920. Uvádí, že na její vrchol vede modrá turistická trasa i cyklostezka, nebo je možno využít lanovky, která je celoročně v provozu. Dále popisuje, že na vrcholu hory se nachází Janova skála, která byla pojmenována právě po zakladateli – hraběti Harrachovi, který také nechal vybudovat cestu vedoucí na skálu, která kdysi oplývala výhledem do krajiny. Dnes je výhled bohužel omezen lesním porostem.

Obrázek 4: Pohled na Čertovu horu se skokanskými můstky

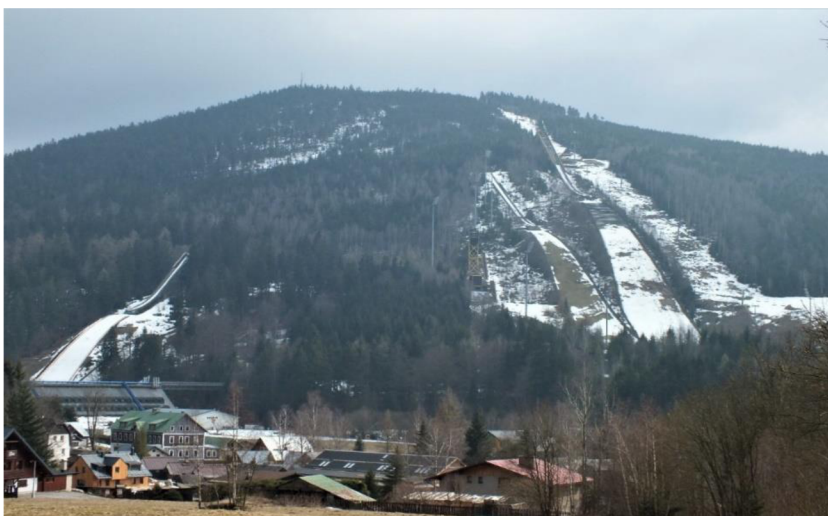

Foto: Autorka

Dle elektronického digitálního povodňového portálu – EDP (2021), se nachází na území Harrachova velké množství horských toků, z nichž nejvýznamnějším je řeka Mumlava, která protéká Krkonošemi, ústí do řeky Jizery právě na hranici s Jizerskými horami a pramení na Harrachově louce nacházející se pod vrcholy Harrachových kamenů a hory Kotel. EDPP (2021) dále uvádí, že přibližně jeden kilometr před Harrachovem se vytváří po celé šířce řeky Mumlavy jeden z nejpůsobivějších vodopádů na území České republiky. Na portálu EDPP (2021) je také uvedeno, že řeka Mumlava má 4 přítoky, kterými jsou Bílá voda, Ryzí potok, Kamenice a Milnice. Mumlava je dle Vaňka (2017) dlouhá přes 12 km a skládá se ze dvou zdrojnic – Velké Mumlavy pramenící na Harrachově louce na svahu Kotle; a Malou Mumlavu, která protéká rašeliništěm. Na portálu EDP (2021) jsou také zahrnuty vodní nádrže, z nichž nejznámější je Huťský rybník. Mumlavský vodopád (viz Obrázek 5) je podle Miškovského (2016) jedním z nejnavštěvovanějších míst Harrachova i západních Krkonoš.

Obrázek 5: Mumlavský vodopád

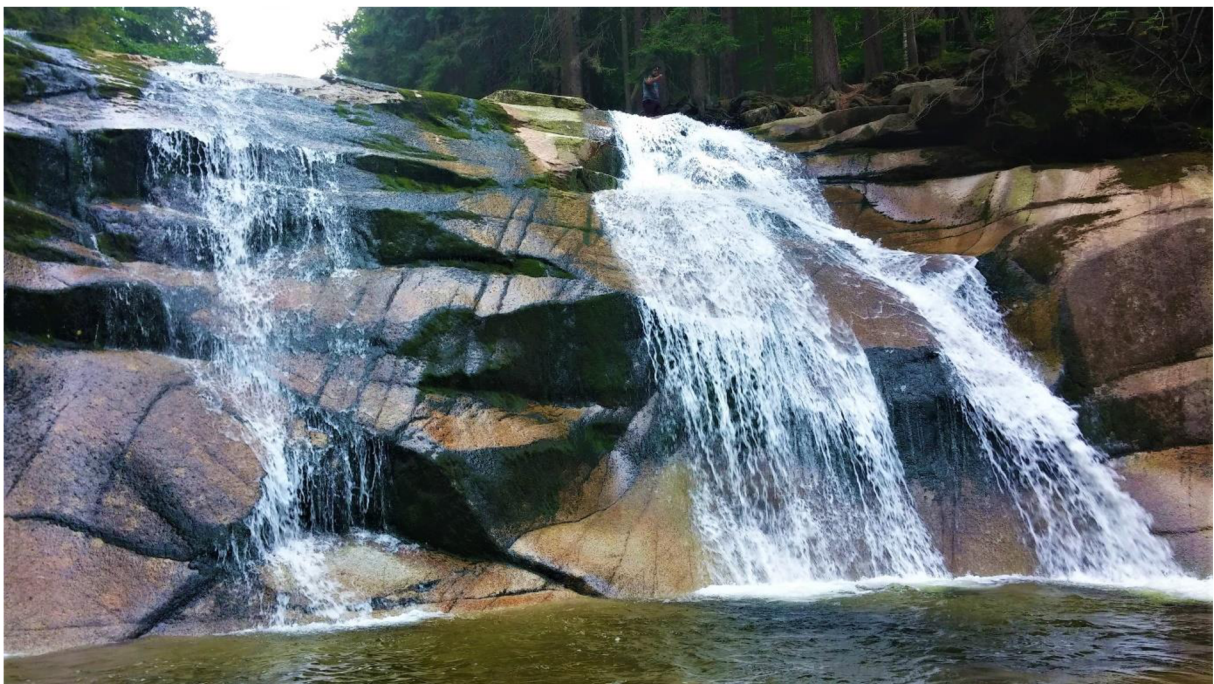

Foto: Autorka

Vaněk (2017) zmiňuje, že jeho výška činí 9,9 metrů a je nejvodnatějším vodopádem v České republice. Miškovský (2016) uvádí, že je tvořen stupňovitě, nejmohutněji působí na jaře, kdy taje sníh, a naopak v zimě, když zamrzá, stává se z něj ledopád. Uvádí, že je přístupný po modré turistické trase z Harrachova nebo také po cyklostezce.

Dle Flouska (2007) se v úpatí vodopádu nachází obří kotle, které jsou největšími v České republice.

4.1.3. Sociálně-ekonomická a kulturní charakteristika

Dnešní podoba Harrachova a její vznik je datován přibližně po konci druhé světové války, kdy se spojily obce Rýžoviště, Harrachov a Nový svět do jedné a v roce 1952 byla připojena i samota Mýtiny, kde se nachází konečná stanice železniční trati Tanvald-Harrachov (harrachov.info.cz, 2015).

Harrachov se stal městem roku 1973. Miškovský (2016) shledává město proslulým po celém světě díky velké tradici sklářského průmyslu, který je na velmi dobré úrovni, protože se jedná o stále ruční výrobu a v současné době je nejdelší fungující sklárna v České republice. Uvádí, že brusírna Harrachovské sklárny je národní kulturní památkou České republiky. Mimo tradici ručně foukaného vyráběného skla se zde nachází také muzeum skla, minipivovar včetně pivních lázní, a v neposlední řadě hornické muzeum, které je oblíbenou atraktivitou návštěvníků. Miškovský (2016) také neopomíná lyžařské muzeum, kapli sv. Alžběty, kostel sv. Václava a také mysliveckou expozici Šindelka.

Dle Miškovského (2016) Harrachov leží na významném silničním tahu Turnov-Tanvald-Harrachov vedoucí do Polska a měl přímé železniční spojení s krajským městem s hlavním městem Prahou. Toto přímé spojení s hlavním městem bylo ale po velmi krátkém provozu roku 2019 zrušeno, jak uvádí Sůra (2019). Harrachov i obecně Krkonoše mají velmi dobré zázemí v cyklistické oblasti, podotýká Miškovský (2016). Uvádí, že zde existuje mnoho cyklotras a po dobu letní sezóny zde fungují cyklobusy, z nichž červená linka (linka 1) jezdí na trase Harrachov – Rokytnice – Vrchlabí – Janské Lázně – Pec pod Sněžkou – Pomezní boudy.

Jako kulturní akce konající se v Harrachově uvádí Miškovský (2016) například hudební festival Keltská noc nebo lidovou masopustní veselici Setkání s Krakonošem. Příklady dalších kulturních akcí jsou popsány v kapitole 4.3.1.

4.2. Průběh šetření dopadů

4.2.1. Průběh sekundárního výzkumu

Data pro sekundární výzkum byla sbírána z existujících dostupných zejména webových zdrojů. Kvůli existující epidemiologické situaci byla nasbírána zejména z elektronických zdrojů především z internetových portálů Seznam Zprávy, Právo, nebo Naše Pojizeří. Velké množství dat bylo nasbíráno i na webových stránkách města Harrachov. Dále byla využita data z Českého statistického úřadu a v neposlední řadě bylo čerpáno z Programu pro rozvoj města Harrachov. Dále byla použita literatura od autorů jako je Flousek (2011), Miškovský (2016), Šikulová (2020), aj.

4.2.2. Průběh primárního výzkumu

Jako primární výzkum byla zvolena kvantitativní strategie pomocí dotazníkového šetření. Dotazníky byly předloženy obyvatelům Harrachova a toto šetření se uskutečnilo od 17. března do 17. dubna 2021. V tomto období byl získán přibližně 13 % vzorek o 191 respondentech, a proto je nutné výsledky považovat za spíše orientační.

Z důvodu pandemie COVID-19 bylo toto šetření provedeno převážně elektronickou formou, a tak respondenti odpovídali především prostřednictvím internetového dotazníku, který byl se souhlasem Ing. Jaroslava Čecha, starosty Harrachova, umístěn na facebookové stránky města Harrachov. Další dotazníky byly rozeslány pomocí sociální sítě Instagram a některé dotazníky byly poslány prostřednictvím e-mailu konkrétním osobám. Elektronický dotazník vyplnilo 150 respondentů různých věkových kategorií (do 26 let, 26-45 let, 46-65 let a nad 65 let), kdy nejvíce zastoupenou kategorií byli lidé od 26 do 45 let a nejméně pak senioři nad 65 let, kterých bylo, nejspíše z důvodu omezených zkušeností starší generace s používáním internetu, pouze okolo 10 %.

Tištěná forma dotazníků byla rozdána v harrachovské sklárně, kde jej vyplňovali místní zaměstnanci, od kterých bylo získáno 20 odpovědí. Dotazníky dále rozšířila referentka pro cestovní ruch v Harrachově, paní Lucie Nováková, která je předala sociální pracovníci v domově pro seniory. Z pečovatelského domu bylo zpět získáno 16 odpovědí. V poslední řadě autorka využila okruhu svých známých, kteří dotazníky šířili dál mezi obyvatele. Tištěných dotazníků bylo zpět získáno dohromady 41.

Dotazník obsahoval celkem 14 otázek, z nichž 3 byly identifikační a 11 zjišťovacích, přičemž 4 z nich zahrnují otevřenou odpověď. Dotazník započal identifikačními otázkami pro bližší určení dotazovaných osob. Poté následovaly otázky, které se týkaly toho, zda jsou obyvatelé zapojeni do podnikatelské činnosti, nebo jsou zaměstnání v cestovním ruchu. Další otázky se zabývaly tím, jak lidé vnímají cestovní ruch v Harrachově a jak hodnotí počet návštěvníků. Poslední otázka se věnovala tomu, zda místní obyvatelé chtějí další rozvoj cestovního ruchu nebo jeho činnost spíše zastavit. Formulace identifikačních otázek vycházela ze zjištěných sekundárních dat, a bylo pracováno s poznatky z teoretické části při tvorbě zjišťovacích otázek. Jako příklad je možno uvést, jaké problémy cestovního ruchu vnímají rezidenti – koncentrace hluku, odpadky, aj. (viz kapitola 3.3.3. – UNWTO, 2018; UNEP, 2007). Některé odpovědi byly generovány na základě dobré znalosti zkoumané oblasti. Otázky byly formulovány jasně, co nejjednodušeji a nejstručněji. Celý dotazník je uveden v příloze č. 2. Internetový dotazník byl vytvořen pomocí softwaru Google Forms pro vytváření elektronických formulářů.

Zaznamenané odpovědi a data z dotazníkového šetření byly vyhodnoceny a jejich výsledky jsou podrobněji popsány v kapitole 4.3.2. a jsou zaneseny do grafické podoby.

4.3. Zjištěné dopady

4.3.1. Dopady zjištěné ze sekundárního výzkumu

V této kapitole jsou popsány dopady zjištěné pomocí sekundárního výzkumu, především se jedná o rešerši článků dostupných na internetu, které poskytovaly data a informace přímo o zkoumané destinaci Harrachov.

Vlivy cestovního ruchu na sociální a kulturní prostředí Krkonoš

Flousek (2011) považuje Krkonoše za nejnavštěvovanější národní park na světě z hlediska přepočtu návštěvnosti na plochu, a to výrazně negativně i pozitivně ovlivňuje obyvatelstvo přilehlých obcí. Odborné poznatky v sociální problematice považuje za velmi důležité, ačkoli stále výrazně zaostávají, ačkoli jsou údaje o návštěvnosti a znalosti limitů únosnosti území naprosto klíčovou záležitostí. Uvádí, že v poslední době je alespoň věnována pozornost výzkumu návštěvnosti, aktivit návštěvníků a dopadů této návštěvnosti celkově na životní prostředí, žádný výzkum se

ale nezaměřuje na stálé obyvatelstvo Krkonoš, přestože vývoj tohoto území je třeba pochopit a ohlížet se při tom i na zvýšení kvality života místních obyvatel.

Harrachov se snaží udržet místní obyvatele v souladu s návštěvníky města pomocí různých akcí, které se zde každoročně konají. Jako příklad uvádí Novotná (2018) Svatoanenské dřevosochání nebo workcamp, který byl v roce 2018 obohacen o zahraniční pomocníky z Belgie, Ruska, Portugalska, Turecka, Srbska a Španělska. Sděluje, že tito dobrovolníci pomáhali při organizaci akce, lakování soch, propagaci, nebo se zapojovali do aktivit pro děti. Tímto měli podle ní cizinci příležitost poznat českou kulturu skrze akci a dále poznat zručnost lokálních řemeslníků. Dodává, že kromě práce zde měli i dostatek volného času, který využili k poznání harrachovské i okolní krajiny a uskutečnili například výlet s místními na Čertovu horu a dále po krkonošských hřebenech, nebo cestu za ozubnicovou dráhou. Další akce, které jsou každoročně připraveny pro místní i návštěvníky jsou Krakonošovy trhy, Keltská noc, nebo Pivní slavnosti. To, co naopak může pravděpodobně negativně pohnout se vztahy obyvatel Harrachova s jeho návštěvníky je připravený projekt Harrachov Card, který se zaměřuje na přilákání návštěvníků do oblasti díky výhodám, které poskytuje návštěvnická karta Harrachova. Na webu města Harrachova (mestoharrachov.cz, 2011) je k dispozici podrobný popis návštěvnické karty. Z webu je zřejmé, že tato karta má za cíl výrazně přispět k podpoře cestovního ruchu a spokojenosti ze strany návštěvníků. Web uvádí, že pokud se návštěvníci ubytují u Sdružení pro rozvoj cestovního ruchu, automaticky získají modrou kartu s větším množstvím výhod, a pokud se ubytují u jakéhokoliv jiného ubytovatele, automaticky získají kartu zelenou. Karty poskytují různé kulturní slevy na vstupném nebo například slevu na skipasy v hodnotě 10-30 %. Bohužel nikde nebylo uvedené, zda takové výhody mají automaticky i obyvatelé Harrachova, aniž by si tuto kartu museli pořizovat (například slevu na skipasy). Harrachov Card byla dle Veselé (2020a) zavedena jako nový způsob financování cestovního ruchu společností Sdružení pro rozvoj cestovního ruchu, protože se město Harrachov stává zadluženým.

Vlivy cestovního ruchu na ekonomické prostředí Krkonoš

Dle Flouska (2011) je velmi důležité hledat společnou cestu k budoucí podobě Krkonoš a hledat alternativy rozvoje v regionu, které by snižovaly tlak na ekonomiku, a tím by nabízely obyvatelům dlouhodobou ekonomickou stabilitu. Jako příklad uvádí

diverzifikaci (přerozdělování) zdrojů příjmu, nebo model biosférické rezervace výrazně přesahující hranice NP.

Miškovský (2016) uvádí, že podíl na ekonomických přínosech cestovního ruchu vytváří z velké části horská střediska, kde k roku 2015 utratili návštěvníci 24 mld. Kč. Dále popisuje, že zpravidla největším peněžním přínosem je zpoplatnění formou místních poplatků, jako jsou například rekreační a ubytovací poplatky. Dle něj příjmy z těchto typů poplatků v roce 2013 činily pro srovnání ve Špindlerově Mlýně 13. mil. Kč a v Harrachově tomu bylo 4,8 mil. Kč. Drahný (2018) uvádí, že Krkonoše navštíví přes 3,5 mil. lidí ročně. Dále je zde uvedeno, že pro podnikatele je přínosnější takový návštěvník, který zde stráví několik dní než davu lidí, kteří by do Krkonoš jezdili pouze na den a takových v celé oblasti přibývá. Podle dat, shromážděných turistickým informačním centrem, navštívilo Harrachov přibližně 4 tisíce návštěvníků každý měsíc během letních prázdnin 2020, uvádí Veselá (2020c). Oproti předešlým rokům vzrostl podíl českých návštěvníků přibližně na 70 %, nejspíše z epidemiologických důvodů, dodává.

Podle článku Rambouskové (2019) jsou obyvatelé krkonošských obcí závislí na cestovním ruchu z ekonomického hlediska. Starostové těchto obcí se obávají změny zonace Krkonošského národního parku (ta již vstoupila od 1.7. 2020 v platnost), kdy se nejpřísněji chráněné území rozšíří o 340 ha. Po tom, co zanikl textilní a částečně sklářský průmysl, začali být lidé dle Rambouskové (2019) závislí na cestovním ruchu, a proto mají nyní obavy ze změny zonace a tato slova potvrzuje i Asociace horských středisek, která tvrdí, že cestovní ruch je pro ekonomiku výhodný a podle její studie se Krkonoše podílí zhruba ze 30 % na přínosech do veřejných rozpočtů. V článku Rambouskové (2019) uvádí mluvčí zóny KRNAP Radek Drahný, že se ale tato zonace nedotkne ani návštěvníků, ani obyvatel, protože zóny s sebou nenesou omezení pohybu osob. Dle Prouzy (2020) chtějí lidé v Krkonoších zachovat optimální prostředí pro místní obyvatele, a to takové, aby nemuseli jezdit jinam za prací, ale mohli zůstat v Krkonoších, ale bohužel komerční podnikatelskou činnost ve větší míře umožňuje pouze půl procenta zóny kulturní krajiny. Uvádí, že se zóna nedotýká současných sjezdovek, ale plány mnohých o rozšíření svých vleků padnou.

Veselá (2020b) uvádí, že město Harrachov má obrovské výdaje na odpad, což přináší velký problém v ušetření úspor. Sděluje, že ačkoli má Harrachov pod 2 tisíce obyvatel, produkce odpadu je mnohonásobně vyšší – objem odpadu by se dal dokonce srovnat

s desetkrát větším městem. Uvádí, že tento problém nastává vlivem turistického ruchu a počtem ubytovacích zařízení. Harrachovští obyvatelé se starají o své město a o krajinu kolem, a tak se po konci letní i zimní sezóny vydávají do ulic i po turistických trasách a uklízejí odpadky (Naše Jablonecko, 2020). Na portálu je uvedeno, že se do akce zapojují také zaměstnanci velkých hotelů (Sklář, Svornost, Golden), zaměstnanci úřadu i dětské sportovní kluby. Nejvíce zasaženými místy bylo dle portálu centrální parkoviště a parkoviště u supermarketu NORMA, ze kterých chodí návštěvníci např. k Mumlavskému vodopádu.

Veselá (2020d) uvádí, že město Harrachov navýšil v roce 2020 poplatek z pobytu na 30 Kč za osobu a zároveň bylo zjištěno, že podnikatelé, kteří se ve městě věnují ubytovatelským službám, tento poplatek dost často ignorovali a do městské pokladny ho neodváděli. Dále popisuje, že výše tohoto poplatku půjde pouze do investic v cestovním ruchu, a to prostřednictvím Sdružení cestovního ruchu, které v Harrachově působí. Jedná se dle ní o vylepšení města nejen pro návštěvníky, ale i pro obyvatele, protože investice by se měla věnovat výstavbě laviček, osvětlení a také do kulturních i sportovních akcí. Jako jedno z dalších opatření zmiňuje, že město bude zvyšovat daň z nemovitosti až na dvojnásobnou částku, a to z toho důvodu, že se stává zadluženým a investice jsou stále vyšší. Mezi uváděnými příklady je také zmíněn svoz odpadu, který kvůli obrovskému množství způsobenému turistifikací stál za dobu pěti let okolo 10 milionů Kč. Starosta Harrachova Jaroslav Čech (2020) potvrdil, že část peněz získaná od obyvatel z daní, a část získaná od návštěvníků z poplatků z ubytování, které byly na rok 2020 vyčísleny přibližně na 4 miliony Kč, bude použita na rozvoj cestovního ruchu.

Lidská sídla a působení místních obyvatel v cestovním ruchu

PRM Harrachov (2020) poukazuje, že se ve městě nachází 318 obydlených bytových domů z celkových 1013. Uvádí, že 313 rodinných domů je v Harrachově trvale obydleno z celkového počtu 478. Poukazuje, že ve městě je 860 neobydlených objektů (z celkového počtu 1491 veškerých bytových jednotek), z nichž je přibližně 50 % využito k rekreačním účelům.

Na webu Českého statistického úřadu – ČSÚ (2021) bylo nalezeno, že je v Harrachově pro turisty umožněno ubytovat se v 92 různých hromadných ubytovacích zařízeních, z nichž nejvyšší ubytovací kapacitu (101 a více) mají 3 hotely. Pět hotelů je pak

ohodnoceno čtyřmi hvězdami (viz Tabulka 3). ČSÚ (2021) dále zaznamenal, že oproti roku 2015 se Harrachov rozšířil o 19 ubytovacích zařízení. Pro posouzení turistické aktivity v Harrachově byla využita Defertova funkce, která je dle Botlíkové (2019) in Šikulová (2020) vyjádřena poměrem mezi počtem lůžek hromadných ubytovacích zařízení a počtem obyvatel (rezidentů) v destinaci. V Harrachově se nachází přibližně 2 925 v hromadných ubytovacích zařízení – tedy v hotelech a penzionech (harrachov-info.cz, 2021). Tato funkce je dle Botlíkové (2019) in Šikulová (2020) vyjádřena vzorcem:

$$T(f) = (\text{kapacita stálých lůžek} \times 100) / \text{počet rezidentů v destinaci}$$

Tabulka 2: Interpretace hodnot Defertovy funkce

Interval	Do 4	4–10	10–40	40–100	100–500	Nad 500
Slovní interpretace	Téměř žádná turistická aktivita	Nevýrazná turistická aktivita	Významná, ale nepřevažující	Převážně turistická	Významná destinace cestovního ruchu	Hyperturistická Destinace

Zdroj: Šikulová, 2020

Zelenka a Pásková (2012) předpokládají růst míry iritace rezidentů vůči návštěvníkům a cestovnímu ruchu obecně s růstem hodnoty Defertovy funkce (viz Tabulka 2). Hodnota Defertovy funkce pro město Harrachov byla vypočítána následujícím způsobem: $T(f) = (2925 \times 100) / 1498 = 195,26$.

V souladu s interpretací hodnot Defertovy funkce (Šikulová, 2020) dosahuje Harrachov hodnoty významné destinace v oblasti cestovního ruchu.

Tabulka 3: Výčet některých ubytovacích zařízení

Název	Kategorie	Počet pokojů
HOTEL FRIULI	Hotel ****	10 a méně
HOTEL PENSION DAVID	Hotel ****	11 až 50
OREA VITAL HOTEL SKLÁŘ	Hotel ****	101 a více
PYTLOUN WELLNESS HOTEL HARRACHOV	Hotel ****	11 až 50
RESIDENT RESORT HARRACHOV	Hotel ****	11 až 50
HOTEL ANNA	Hotel ***	11 až 50
HOTEL BELLEVUE	Hotel ***	11 až 50
HOTEL CENTRUM HARRACHOV	Hotel ***	11 až 50
HOTEL DUHA	Hotel ***	11 až 50
HOTEL FIT FUN	Hotel ***	101 a více
HOTEL GOLDEN	Hotel ***	51 až 100
HOTEL HARRACHOV INN	Hotel ***	11 až 50
HOTEL KAROLÍNA	Hotel ***	11 až 50
HOTEL RÝDL	Hotel ***	11 až 50
HOTEL SKICENTRUM	Hotel ***	11 až 50
HOTEL SVORNOST	Hotel ***	101 a více

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ

Tabulka 4: Některé podnikatelské subjekty v Harrachově

<u>Počet subjektů celkem</u>	<u>Podnikatelská činnost</u>	<u>Fyzické osoby celkem</u>
56	Stravování a pohostinství	110
55	Ubytování	89
46	Velkoobchod	35
43	Specializované stavební činnosti	31
96	Poskytování ostatních osobních služeb	28
47	Maloobchod	23
93	Sportovní, zábavní a rekreační činnosti	20
41	Výstavba budov	8
79	Činnosti cestovních agentur a kanceláří	4

Zdroj: Vlastní zpracování dle PMR Harrachov

PRM Harrachov (2020) sděluje, že téměř 77 % podnikajících subjektů tvoří živnostenské podnikání (tedy fyzické osoby), přičemž výrazně dominuje jejich aktivita v oblasti cestovního ruchu (základní i doplňkové služby), méně v oblasti obchodu, stavebnictví a poté v zemědělství. Počet fyzických osob, které se věnují službám cestovního ruchu, jako je stravování, pohostinství, ubytování nebo také provoz cestovních kanceláří, činí v Harrachově přibližně přes 200 osob (viz Tabulka 4). Dále uvádí, že téměř všichni živnostníci podnikají bez zaměstnanců, nebo je neuvádějí.

4.3.2. Dopady zjištěné z primárního výzkumu

V této kapitole jsou podrobně popsány dopady cestovního ruchu na kvalitu života obyvatel Harrachova zjištěné z primárního výzkumu. Hlavní pozornost byla věnována v souladu s výzkumnou otázkou vlivu věku obyvatel na jejich způsob vnímání a postoj k místnímu cestovnímu ruchu. Zjištění relevantní k výzkumné otázce jsou zobrazena také graficky. Při analýze dat z dotazníkového šetření byla pozornost soustředěna na data získaná v rámci odpovědí na identifikační otázku č. 2, která se zabývala věkem dotazovaných osob. Hodnoty této nezávislé proměnné byly vyneseny na osu X, přičemž hodnoty závislé proměnné na ose Y byly získány z odpovědí na otázky č. 8, 9, 10, 12, 13

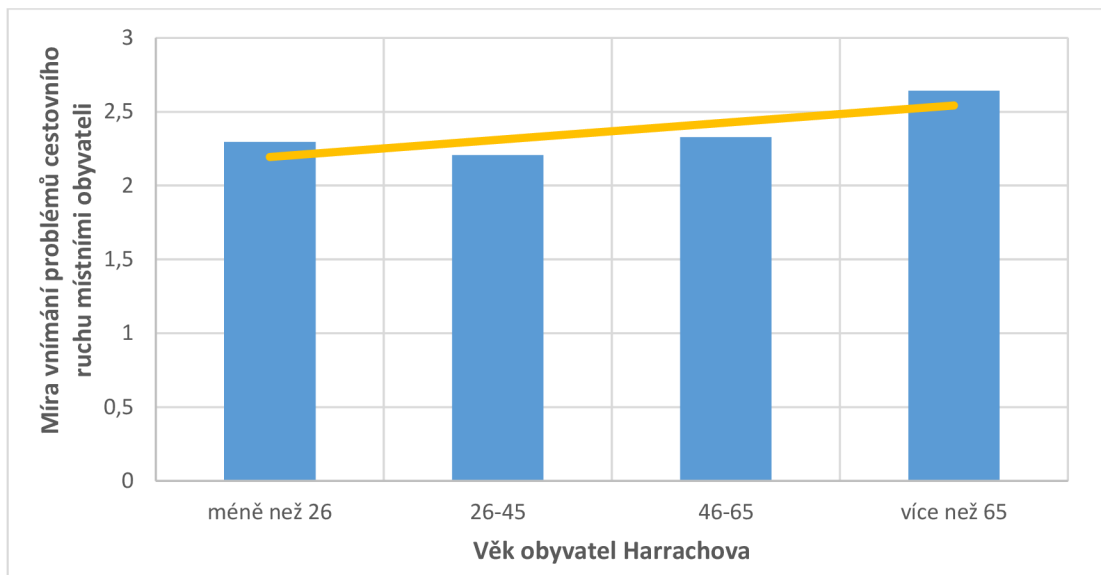
a 14. Pro vytvoření grafů bylo nejprve zapotřebí vytřídit všechny odpovědi (z otázek výše uvedených) podle věkových kategorií a z těchto získaných čísel byl následně vytvořen aritmetický průměr, který byl využit pro tvorbu proměnné na ose Y. Pro vytvoření všech proměnných Y byly jednotlivé odpovědi bodově ohodnoceny podle množství vybraných možností respondenty, nebo podle míry negativity/pozitivity vnímání jednotlivých dopadů rezidenty. Celkem bylo vytvořeno 7 grafů pomocí Microsoft Excel. Při tvorbě byla využita tedy nezávislá proměnná na ose X, jejímiž hodnotami byly věkové skupiny, do kterých se obyvatelé svými odpověďmi řadili. Věkové kategorie byly vytvořeny v rozmezí od méně než 26 let (43 respondentů – 22,5 %), 26-45 let (65 respondentů – 34 %), 46-65 (54 respondentů – 28,3 %) až po 65 a více let (29 respondentů – 15,2 %), a proto je nutné brát výsledky pouze jako orientační, protože otázky nebyly směřovány na konkrétní věk respondentů (tudíž šlo o diskrétní, tedy nespojitou proměnnou). Tato proměnná je využita u všech grafů, a tudíž jsou výsledky poněkud nivelizovány.

Míra vnímání negativních dopadů cestovního ruchu místními obyvateli

Tento graf se věnuje tomu, kolik negativních dopadů přináší cestovní ruch do Harrachova z pohledu místních obyvatel (viz Graf 1). Při tvorbě grafu byly využity věkové kategorie jako hodnoty nezávislé proměnné vynášené na ose X. Osa Y pak odráží hodnoty vycházející ze zprůměrovaných odpovědí na otázku č. 8, zda cestovní ruch přináší do Harrachově nějaké problémy. Na tuto otázku byla pro respondenty vytvořena následující nabídka odpovědí: zvýšená cenová hladina, snížená dostupnost zboží a služeb základní potřeby, znečištění města (odpadky atd.), zhoršování mezilidských vztahů a také otevřená odpověď, která jim umožňovala volně se vyjádřit k této problematice. Nabídnu byla dále odpověď, ve které respondenti mohli volit, že žádné problémy cestovního ruchu pro Harrachov nevidí. Nejvíce respondentů zvolilo odpověď týkající se znečištění města (107 respondentů – 56 %), dále zvýšené cenové hladiny (89 respondentů – 46,6 %), naopak nejméně respondentů zvolilo odpověď týkající se světelného znečištění (21 respondentů – 11 %) a 23 respondentů (12 %) odpovědělo, že žádné problémy, co se týče cestovního ruchu v Harrachově nepocítuje. Za účelem vytvoření grafu bylo nutné odpovědi kvantifikovat, tak aby do něj mohly být vynášeny hodnoty závislé proměnné Y. Toho bylo dosaženo bodovým ohodnocením podle množství vybraných odpovědí ze strany respondentů. Čím více odpovědí bylo

respondenty vybráno, tím vyšší míra negativity jim byla přiřazena. Hodnoty získané z jednotlivých odpovědí z otázky č. 8 byly následně zprůměrovány a zaneseny do grafu na osu Y.

Graf 1: Vliv věku na vnímání negativních dopadů cestovního ruchu

Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu je patrné, že s přibývajícím věkem obyvatel Harrachova roste míra negativního vnímání dopadů cestovního ruchu v oblasti. Také z něj vyplývá, že mladá generace (tj. lidé pod 26 let) vnímá více negativních dopadů než lidé z následující věkové skupiny (tj. 26-45 let). To může mít za příčinu nejspíše to, že nejvíce obyvatel z této následující věkové kategorie odpovědělo, že cestovní ruch využívají k podnikatelské činnosti nebo jsou v jeho oblasti zaměstnáni, a tak jsou jejich příjmy vázány právě na cestovní ruch v destinaci. Jak již bylo zmíněno, výsledky jsou ale poněkud zkresleny z důvodu využití hodnot nespojitě proměnné, tedy věkových skupin.

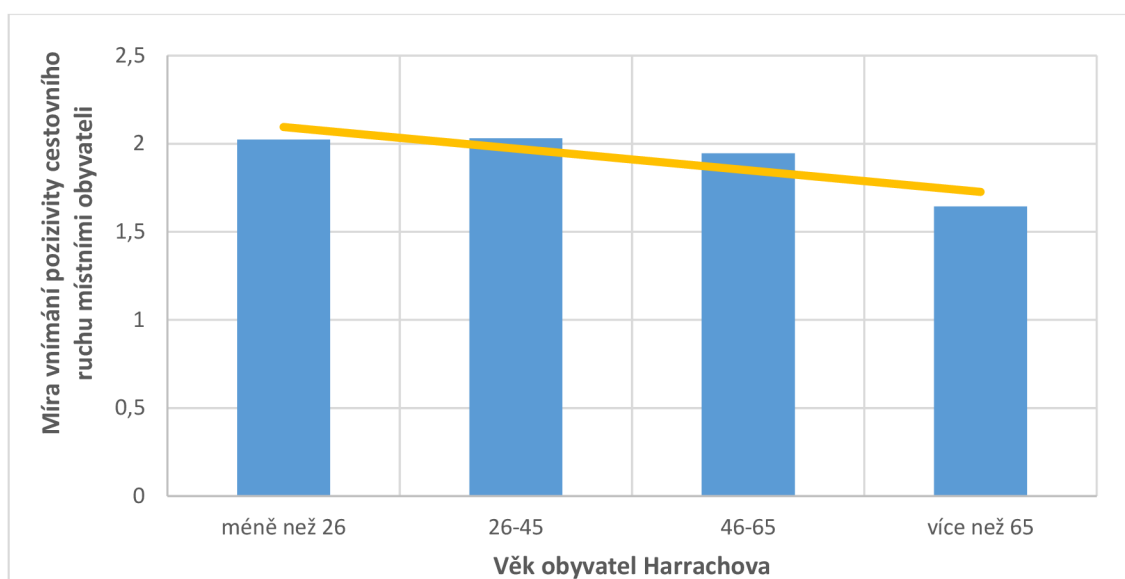
V otevřené odpovědi k této otázce respondenti zmiňovali, že cestovní ruch v této destinaci přináší i další problémy. Ze 191 dotazovaných odpovědělo na tuto otevřenou otázku 12 (6,3 %) respondentů, přičemž polovina z nich zařadila do této odpovědi zastavení výstavby dalších apartmánových domů, které buď hyzdí původní ráz destinace a z horského město tak ztrácí své kouzlo, a nebo zajišťuje zázemí pro návštěvníky a podnikatele přijíždějící za výdělkem v rámci cestovního ruchu, a tím jsou přehlíženi místní obyvatelé, viz tato odpověď: „Do Harrachova přijíždí žít lidé, kterým cestovní ruch přináší zisk, ale zároveň je Harrachov a jeho rozvoj vůbec nezajímá. Přijedou, vydělají a odjedou, nic tomuto místu nepřinesou, naopak na jejich přítomnost

Harrachov a jeho stálí obyvatelé doplácí.“ Další respondent vytyčuje již zmíněný problém ztráty autenticity destinace: „*V Harrachově je kvůli cestovnímu ruchu příliš lidí. Ztrácí kvůli němu svůj půvab. Zastavuje se kvůli němu stále více území a stále více lidí žije v Harrachově jen kvůli financím a nikoli pro lásku k místu.*“ Jako další odpověď zaznělo drahé a nedostatkové bydlení.

Míra vnímání pozitivních dopadů cestovního ruchu místními obyvateli

Tento graf se věnuje tomu, kolik pozitivních dopadů přináší cestovní ruch do Harrachova v závislosti na vnímání těchto vlivů obyvateli Harrachova (viz Graf 2). Graf opět využívá věkových kategorií jako nezávislé proměnné, jejíž hodnoty jsou vynášeny na ose X. Na ose Y jsou pak vynášeny hodnoty odrážející průměr z odpovědí na otázku č. 9, zda přináší cestovní ruch do Harrachova nějaké výhody. Na tuto otázku byla vytvořena respondentům nabídka následujících odpovědí: vytvoření pracovních míst, příjmy pro město i místní podnikatele, rozvoj infrastruktury, ochrana a údržba památek, zlepšení ochrany životního prostředí a také možnost, že žádný přínos cestovního ruchu pro Harrachov není, včetně otevřené odpovědi umožňující volné vyjádření k výhodám cestovního ruchu v Harrachově. Respondenti volili nejvíce možnost příjmů pro město i místní podnikatele (160 respondentů – 83,8 %) a vytvoření pracovních míst (124 respondentů – 64,9 %). Nejméně byla zastoupena odpověď, že cestovní ruch do Harrachova přináší výhody pro zlepšení ochrany životního prostředí (11 respondentů – 5,8 %) a 12 respondentů (6,3 %) vnímá, že cestovní ruch do oblasti nepřináší vůbec žádné výhody. Postup vytvoření následujícího grafu byl stejný jako u grafu předchozího.

Graf 2: Vliv věku na vnímání pozitivních dopadů cestovního ruchu

Zdroj: Vlastní zpracování

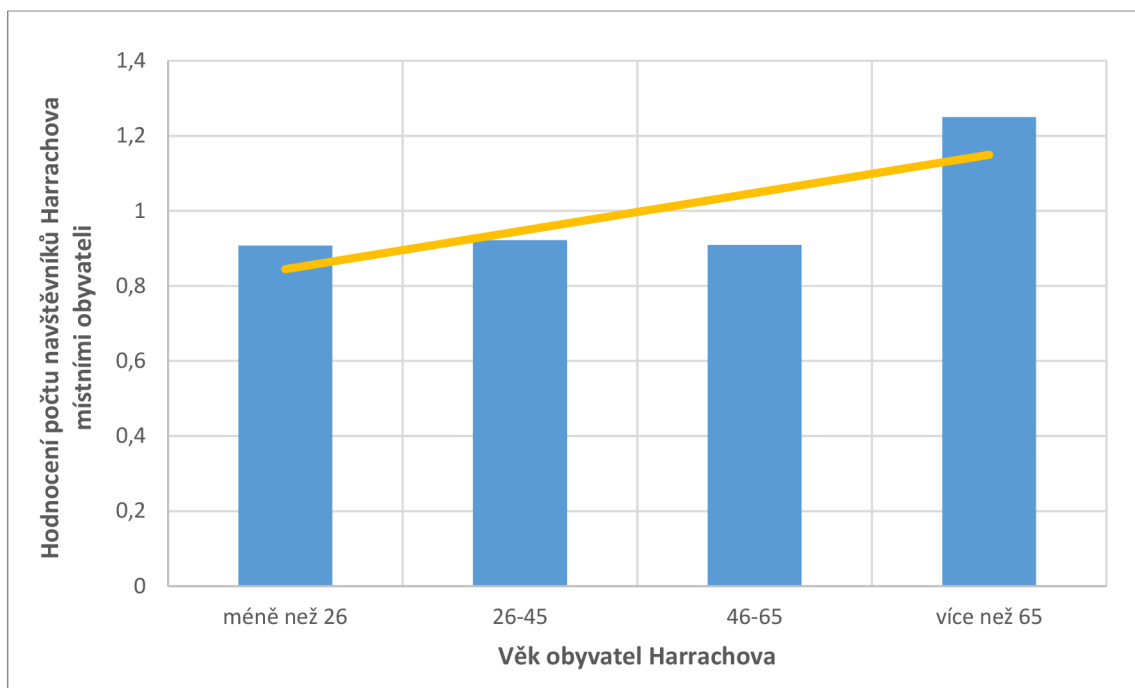
Z grafu je patrné, že křivka klesá, protože vyjadřuje míru pozitivního vnímání dopadů cestovního ruchu v Harrachově v závislosti s narůstajícím věkem. V tomto případě tento graf v zásadě zrcadlí graf předchozí, a tudíž věková kategorie 65 let a více shledává nejméně výhod pro cestovní ruch v této destinaci a věková skupina 26-45 ho shledává naopak nejpříznivěji. Opět můžeme pozorovat nepatrný rozdíl v první a druhé věkové kategorii, přičemž nejmladší kategorie vnímá cestovní ruch v oblasti negativněji.

Hodnocení počtu návštěvníků Harrachova místními obyvateli

Tento graf hodnotí počet návštěvníků v destinaci z pohledu místních obyvatel (viz Graf 3) a věnuje se otázce č. 10, jakým způsobem respondenti hodnotí počet návštěvníků Harrachova. Na tuto otázku jim byla vytvořena následující nabídka odpovědí: celoročně je jich zde příliš mnoho, v zimní sezóně je jich zde příliš mnoho, v letní sezóně, v letní i v zimní sezóně, nebo možnost, že návštěvníků je v destinaci tak akorát. Další v nabídce byla možnost, že návštěvníků by mohlo být v Harrachově více a možnost nevím, pro případ, že dotazovaní nedokáží ohodnotit počet návštěvníků v destinaci. 59 respondentů (30,9 %) vnímá, že počet návštěvníků destinace je dostačující, což bylo zároveň nejvíce zastoupenou odpovědí. 50 respondentů (26,2 %) si naopak myslí, že návštěvníků je v Harrachově příliš mnoho během letní i v zimní sezóny. V destinaci tedy částečně převažuje kladný postoj obyvatel k počtu

návštěvníků. Při tvorbě následujícího grafu byly opět využity věkové kategorie jako hodnoty nezávislé proměnné na ose X a osa Y následně odráží hodnoty vycházející ze zprůměrovaných odpovědí na otázku č. 10. Všechny odpovědi na tuto otázku byly opět bodově ohodnoceny v intervalu od -1 do 3.

Graf 3: Vliv věku místních obyvatel na vnímání počtu návštěvníků

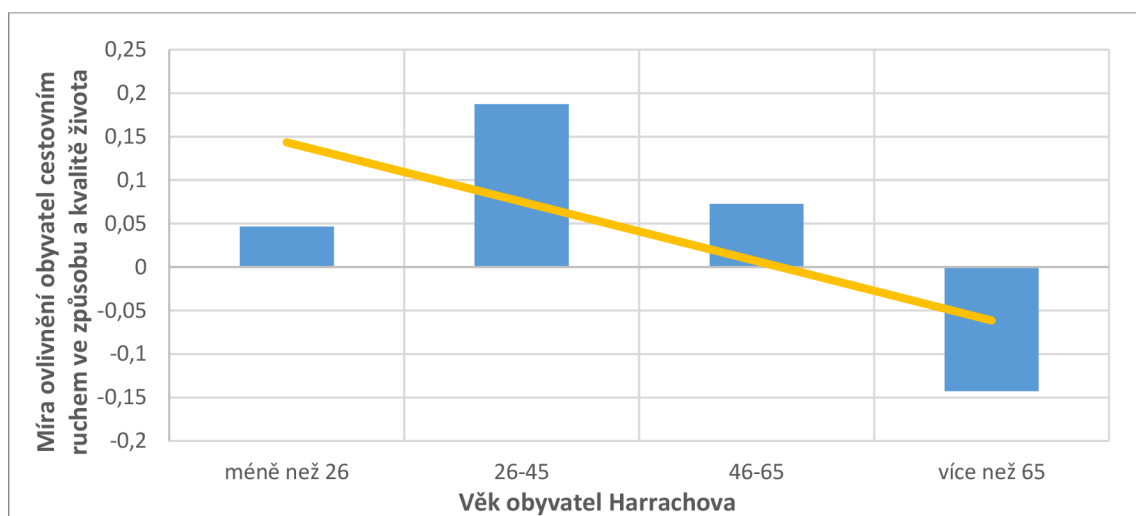
Zdroj: Vlastní zpracování

Graf znázorňuje hodnocení počtu návštěvníků místními obyvateli, přičemž s narůstající křivkou zároveň narůstá pocit obyvatel Harrachova, že se v destinaci nachází příliš návštěvníků. Z grafu je zřejmé, že první tři věkové skupiny hodnotily počet návštěvníků značně příznivěji než věková skupina nad 65 let. Lze se domnívat, že to je způsobeno převážně tím, že starší generace žije v destinaci více let a delší dobu vnímá proměnlivý až narůstající počet návštěvníků, protože cestovní ruch se zpravidla rozvíjí čím dál mohutněji. Také to může být způsobeno tím, že tato starší generace vyhledává klidové zóny, kterých s rozvojem cestovního ruchu (a tedy nárůstem počtu návštěvníků) ubývá. Zároveň mladší generace může být zapojena do cestovního ruchu z hlediska pracovních příležitostí, a tak se pro ně cestovní ruch, a tím odrážející se nárůst počtu návštěvníků, stává rovněž zdrojem finančních příjmů, a tak hodnotí jejich počet značně příznivěji.

Ovlivnění kvality a způsobu života místních obyvatel cestovním ruchem

Tento graf jednoznačně znázorňuje, do jaké míry jsou obyvatelé Harrachova ovlivněni v jejich každodenním životě a do jaké míry cestovní ruch ovlivnil jejich kvalitu života (viz Graf 4). Konkrétně odráží odpovědi místních obyvatel na otázku č. 12, zda respondenty ovlivnil cestovní ruch ve způsobu nebo v kvalitě života. Na tuto otázku byla vytvořena nabídka následujících odpovědí, které byly rovněž bodově ohodnoceny dle míry negativity nebo pozitivity pro snadnou tvorbu grafu: způsob života se změnil díky cestovnímu ruchu (ale nedá se říci, zda k lepšímu či k horšímu), kvalita života se zlepšila díky cestovnímu ruchu nebo kvalita života se zhoršila díky cestovnímu ruchu a cestovní ruch je nijak neovlivnil ve způsobu ani v kvalitě života. Hodnoty získané z těchto odpovědí byly následně bodově ohodnoceny v intervalu od -1 do 1 a zasazeny do grafu jako závislá proměnná na osu Y, přičemž na ose X byly opět vynášeny věkové kategorie jako hodnoty nezávislé proměnné.

Graf 4: Vliv věku obyvatel na ovlivnění jejich způsobu a kvality života cestovním ruchem

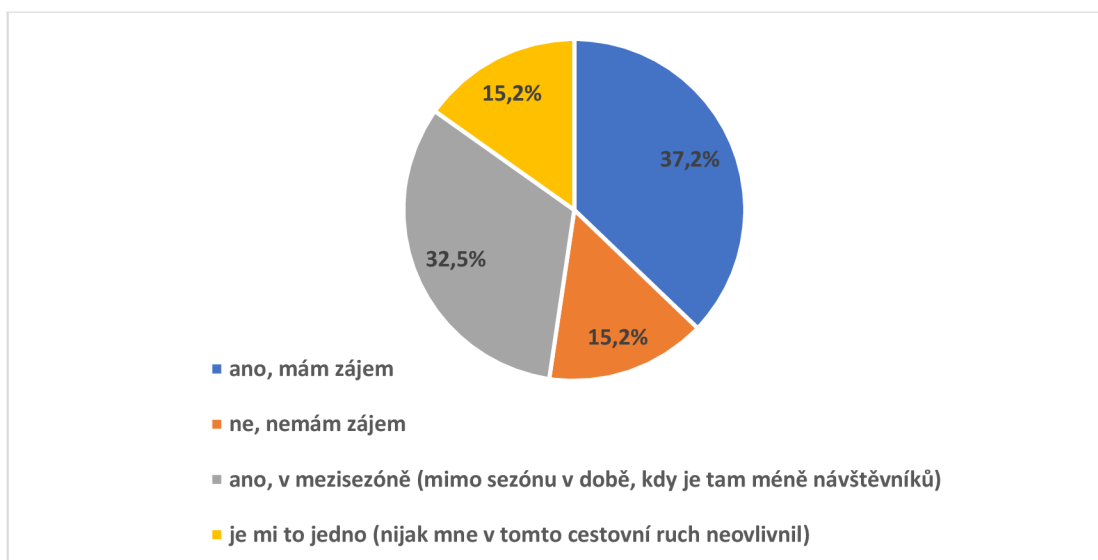
Zdroj: Vlastní zpracování

Respondenti nejvíce volili obě neutrální odpovědi, tedy tu, že cestovní ruch je nijak neovlivnil ve způsobu ani v kvalitě života (97 odpovědí – 50,8 %) a takovou, ve které dotazovaní odpovídali, že jejich způsob života se změnil, ale nedokážou určit, zda kladně či záporně (44 respondentů – 23 %). Ačkoli jako nejméně častou odpověď dotazovaní volili zhoršení kvality života kvůli cestovnímu ruchu v destinaci, pouze 17 odpovědí (8,9 %), starší generace nad 65 let se shodla poněkud negativněji než jiné věkové kategorie, a tak sloupec znázorňující tuto věkovou skupinu dosáhl mínusových

hodnot. Je tedy zřejmé, že s narůstajícím věkem roste také zátěž pro rezidenty z hlediska cestovního ruchu.

Skutečnosti sledované v rámci otázky č. 12 v dotazníkovém šetření, mají přímou souvislost se sledovanými skutečnostmi z otázky č. 11, která se týká zájmu rezidentů navštěvovat atraktivní místa nebo kulturní akce i přes velké nápory návštěvníků (viz Graf 5).

Graf 5: Zájem obyvatel navštěvovat kulturní akce a atraktivity i přes vysoký počet návštěvníků v destinaci

Zdroj: Vlastní zpracování

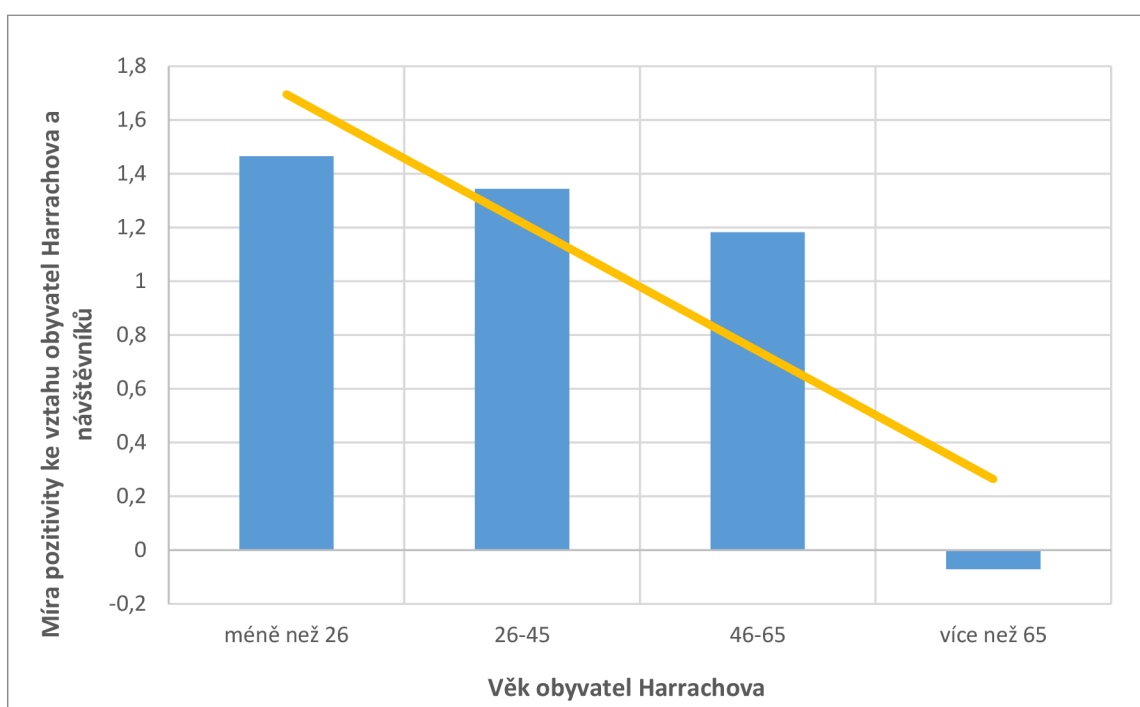
Většina respondentů (71 – 37,2 %) odpověděla, že i přes větší množství návštěvníků, mají zájem navštěvovat různé akce a atraktivní místa v destinaci. Jako druhou nejčastější odpověď lidé volili, že zájem mají, ale pouze mimo sezónu (62 respondentů – 32,5 %) a 29 dotazovaných (15,2 %) pak odpovědělo, že zájem nemají. Tento graf znázorňuje, že většině respondentů přítomnost vyššího počtu návštěvníků v destinaci nevadí, což se také slučuje s odpovědí, že obyvatelé nejsou z většiny ovlivněni cestovním ruchem ve způsobu ani v kvalitě života (viz Graf 4).

Vztah místních obyvatel k návštěvníkům Harrachova

Následující graf znázorňuje vztah mezi rezidenty a návštěvníky destinace. Hodnotí, zda k nim mají obyvatelé kladný či záporný vztah (viz Graf 6). Vztahuje se k otázce č. 13., která se zabývá vztahem rezidentů k návštěvníkům destinace. Na tuto otázku byly pro respondenty formulovány odpovědi, z nichž čtyři nabídnuté odpovědi byly

inspirovány Doxeyho iritačním indexem (viz kapitola 3.2.1.), zároveň byly přeformulovány pro lepší srozumitelnost širší veřejnosti, tedy hodnotily buď vřelý vztah k návštěvníkům (euforie) nebo shovívavý vztah (apatie), anebo spíše záporný (znechucení) a záporný vztah k návštěvníkům (antagonismus). Většina (106 respondentů – 55,5 %) má shovívavý vztah k návštěvníkům této destinace, vřelý vztah pak k návštěvníkům má 51 respondentů (26,7 %), přičemž většina z nich v oblasti cestovního ruchu pracuje. Naopak záporně vztah hodnotí pouze 5 odpovídajících (2,6 %). Odpovědi respondentů byly za účelem jejich kvantifikace následně bodově ohodnoceny v rozmezí od -3 do 3 v závislosti na pozitivním nebo negativním vztahu.

Graf 6: Vliv věku na pozitivní vztah k návštěvníkům

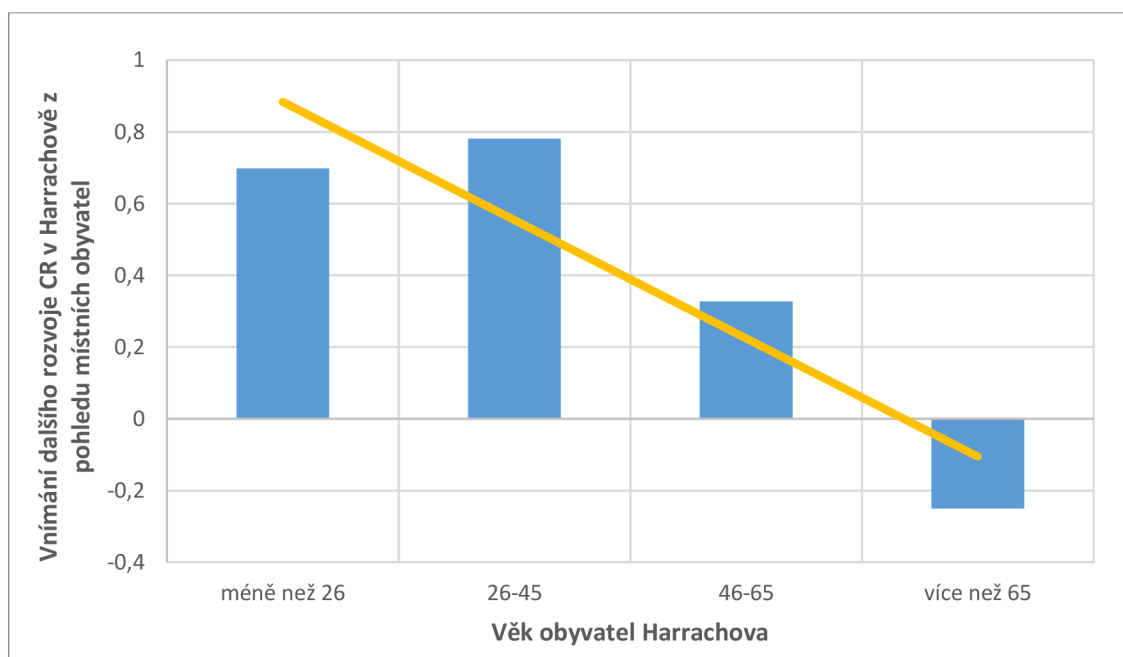
Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu jednoznačně vyplývá, že s narůstajícím věkem klesá míra positivity vztahu obyvatel k návštěvníkům. Poslední kategorie dosahuje záporné hodnoty, což může být v zásadě tím, že respondentů z věkové kategorie nad 65 let bylo méně než respondentů z ostatních skupin a většina z nich odpovídala právě negativně. Další důvod by mohl být ten, že návštěvníků Harrachova rok od roku přibývá a starší lidé to již hůře tolerují, neboť jsou zvyklí na svůj klid. V závislosti na iritačním indexu mají rezidenti převážně apatický vztah vůči návštěvníkům destinace, tedy návštěvníci jsou akceptováni, ale nadšení z jejich přítomnosti již vymizelo.

Vnímání budoucího rozvoje cestovního ruchu obyvateli Harrachova

Tímto grafem je znázorněno to, jak obyvatelé Harrachova vnímají cestovní ruch z hlediska jeho dalšího rozvoje v destinaci (viz Graf 7). Odráží odpovědi respondentů na poslední otázku č. 14 z dotazníkového šetření, ve které byli dotazováni, zda jsou zastánci rychlejšího rozvoje cestovního ruchu v destinaci, pomalejšího, zásadního utlumení jeho rozvoje, nebo že to nedokáží posoudit anebo že jim je to jedno. Byla jim také nabídnuta jedna otevřená odpověď, kde se lidé mohli volně vyjádřit k budoucímu rozvoji cestovního ruchu v destinaci. Nejvíce zastoupenou možností byl pozvolný rozvoj cestovního ruchu v Harrachově (101 respondentů – 52,9 %), což souvisí také s nejčastější odpovědí obyvatel ohledně shovívavého vztahu k návštěvníkům. Nejméně častou odpovědí se stala možnost, že další rozvoj cestovního ruchu je dotazovaným lhostejný (10 respondentů – 5,2 %). Odpovědi byly opět za účelem jejich kvantifikace bodově ohodnoceny od -2 do 2. Na základě zjištěných hodnot z odpovědí respondentů, byly tyto hodnoty zprůměrovány a zaneseny do grafu na osu Y.

Graf 7: Vliv věku na budoucí rozvoj cestovního ruchu v destinaci

Zdroj: Vlastní zpracování, 2021

V tomto případě lze opět sledovat klesající průběh křivky vyjadřující skutečnost, že s rostoucím věkem si místní obyvatelé již nepřejí další rozvoj cestovního ruchu, což může mít různé důvody. Ku příkladu to může být tím, že starší generace si nepřeje chodit v přeplněných ulicích, vystavovat se hluku a dalšímu. Starší generace nad 65 let

tedy odpovídala převážně negativně, a proto se sloupec dostal do záporných hodnot. Na grafu je zřetelný rozdíl i mezi první a druhou věkovou kategorií, což může být způsobeno např. tím, že mladší generace (méně než 26 let) má větší povědomí o problematice cestovního ruchu a už teď zřetelně rozeznává problémy v Harrachově, a tudíž se možná bojí dalšího nekontrolovatelného rozvoje, který by mohl být pro Harrachov fatální. Druhá věková skupina (26-45 let) si naopak přeje větší rozvoj cestovního ruchu do budoucna, nejspíše proto, že tato věková kategorie je vázána na cestovní ruch, jelikož se věnují např. podnikatelské činnosti, anebo v něm jsou zaměstnáni, a proto hodnotila kladně a další rozvoj je v tomto případě na místě.

Jak již bylo zmíněno, tato otázka obsahovala otevřenou odpověď, ke které se vyjádřilo 5 respondentů (2,6 %). Jeden z nich si přeje udržet současný stav, tedy již další rozvoj neočekává. Další respondent se vyjadřuje k tomu, že je zde potřeba nastolit udržitelnost a s tím souvisí také to, že z cestovního ruchu by měli čerpat všichni stejně. Zároveň se domnívá, že nové vedení města je toho schopno. Další respondent odpovídá, že by měla být limitována výstavba nových ubytovacích zařízení a prodej pozemků za jiným účelem, než je bydlení. S tímto tvrzením se shoduje další respondent: *„Nejsem proti cestovnímu ruchu v Harrachově, ale jsem proti budování dalších a dalších apartmánových domů a bytů. V Harrachově máme spoustu zajímavých a pro turisty atraktivních míst a jsem pro, ať se ně lidi jedou podívat. Ovšem pokud zde vlastní nemovitosti, mohou zde být po většinu roku, a to bohužel i v době pandemie. Nakupují zde, pendlují, znečišťují okolí odpadky po svých neukázněných dětech nebo výkaly od svých čtyřnohých mazlíčků. Harrachov není nafukovací, a tudíž místní obyvatelé nemají už téměř žádnou klidovou zónu, jako je les nebo postranní uličky. Všude dnes potkáváme lidi, kteří nejsou obyvateli Harrachova. A bohužel jich stále přibývá, protože bohatí Pražáci si zde kupují nové a nové byty ... Harrachov tak již ztrácí kouzlo horského městečka, spíše to začíná být taková malá Praha, a to mě mrzí.“* Tato sdělení poukazují na vnímaný overturismus (tedy z Harrachova se stává oblast, která je až nadměrně navštěvována) a na vnímaní ztráty autenticity místními obyvateli.

4.4. Diskuse a shrnutí výsledků

Práce měla za cíl zdokumentovat dopady cestovního ruchu na kvalitu života obyvatel a jejich životní styl v Harrachově. Na začátku byla položena výzkumná otázka, která je

následně zodpovězena pomocí ověření hypotézy vztahující se k této otázce: **Ovlivňuje věk obyvatel postoj nebo způsob vnímání dopadů cestovního ruchu v Harrachově?**

Hypotéza k této otázce zněla: **S rostoucím věkem obyvatel Harrachova roste míra negativity, se kterou vnímají dopady cestovního ruchu v této destinaci.** Cílem bylo tedy zjistit, zda věk obyvatel ovlivňuje způsob vnímání cestovního ruchu v destinaci.

Primárním výzkumem bylo dotazníkové šetření provedené prostřednictvím dotazníků předložených obyvatelům města, přičemž snaha byla především o věkovou vyváženost. Výzkum je nutno považovat za spíše pilotní vzhledem k nižšímu počtu respondentů. Toto šetření následně potvrdilo hypotézu, ačkoli výsledné hodnoty nezávislé proměnné mohou být poněkud znivelizované, protože při tomto výzkumu byly zjišťovány pouze jednotlivé věkové kategorie (méně než 26, 26-45, 46-65 a 65 a více). Dalším důvodem nejspíše může být také menší množství získaných odpovědí právě od nejstarší věkové skupiny (65 let a více), což bylo v zásadě způsobeno pandemií COVID-19, která ovlivnila možnosti pohybu mezi okresy, a tak nebylo možné získávat informace osobně. Zároveň si spousta dotazovaných staršího věku nepřála na tento dotazník odpovídat. I přes to byla hypotéza potvrzena a negativní vnímání dopadů cestovního ruchu s rostoucím věkem obyvatel stoupá, ačkoli dle Doxeyho iritačního indexu lze z většiny dotazovaných jejich vztah k návštěvníkům zařadit do stádia apatie, tedy toho stádia, při kterém obyvatelé Harrachova akceptují zdejší návštěvníky, ale již jim cestovní ruch v oblasti nepřináší žádnou radost. V rámci dotazníkového šetření je navíc nutno podotknout, že mohl být kratší, protože některé otázky ve výzkumu nebyly vůbec využity a analyzovány. Nebyla využita informace o pohlaví, ačkoli vyšlo najevo, že bylo dosaženo genderově vyváženého vzorku, dále nebyla využita informace o vzdělání respondentů a nebyla využita ani délka života v destinaci, ačkoli s touto proměnnou by se dalo pracovat v dalším možném výzkumu – ku příkladu, zda délka života v destinaci ovlivňuje postoj vnímání dopadů cestovního ruchu. Dále nebyla využita otázka ohledně příjmů, ačkoli by se hodila např. na vytvoření další možné hypotézy, že s rostoucími příjmy obyvatel roste míra pozitivního vnímání cestovního ruchu v destinaci.

Dle výsledků ze sekundárního výzkumu jsou obyvatelé značně zapojeni do cestovního ruchu v oblasti. Podle ČSÚ (2021) se totiž věnuje podnikatelské činnosti ve službách cestovního ruchu přes 200 osob. Toto tvrzení je dále podpořeno primárním

výzkumem, ze kterého vyplynulo, že z 98 odpovídajících 37 osob (37,8 %) podniká v cestovním ruchu a 56 osob (57,1 %) je do něj zapojeno v rámci svého zaměstnání. Sekundární výzkum také ukázal, že Harrachov je dle Defertovy funkce významnou destinací v oblasti cestovního ruchu. Výsledky dále ukázaly, že Harrachov se snaží udržovat dobré vztahy místních obyvatel s návštěvníky destinace prostřednictvím různých akcí. Jako příklad je možno uvést workcamp z roku 2018, který navštívili zahraniční návštěvníci a díky obyvatelům města měli možnost poznat krásy Harrachova.

4.5. Doporučení pro výzkum a praxi

Během tvorby práce vyplynuly další možná témata, která by byla vhodná zařadit do dalšího výzkumu. Námětem pro další práci by mohlo být například zhodnocení dopadů cestovního ruchu na životní prostředí destinace, nebo by bylo také vhodné analyzovat udržitelnost cestovního ruchu této destinace, aby se do budoucna dalo vyvarovat možným problémům, které by mohly nastat s přílišným rozmachem cestovního ruchu v oblasti. Z některé odpovědi místních obyvatel na otevřené otázky lze vyvozovat a poukázat na již citelné vnímání problémů jako je overturismus a mimo jiné ztráta autenticity této destinace.

Na základě zjištěných skutečností jsou navržena některá doporučení pro město Harrachov. Kupříkladu by bylo vhodné více zapojit obyvatele do dění v rámci cestovního ruchu. Pro město Harrachov vyplývá např. doporučení vytvořit pro místní obyvatele klidové zóny, kde by mohli trávit svůj volný čas, dále by bylo vhodné omezit výstavbu apartmánů a zajistit bydlení pro mladé rodiny, seniory a nové obyvatele. Mnoho obyvatel si stěžuje na odpadky, a proto by bylo vhodné se lépe starat o odpadové hospodářství – např. přidání odpadkových košů do oblastí, ve kterých chybí. PRM (2020) předkládá strategickou vizi do roku 2040 pro město Harrachov, která požaduje: *„společensky soudržné město, s rozvinutou funkcí bydlení, zachovanou pracovní a rekreační funkcí, se zajištěnými základními službami a infrastrukturou občanské vybavenosti a s vytvořeným kvalitním vnějším i vnitřním zázemím pro volnočasové aktivity.“* Pro uskutečnění této vize je nutné nejenom dbát na nároky a potřeby obyvatel a vyslyšet jejich připomínky, ale také upřednostnit rezidenty před

návštěvníky destinace, což by mělo být prvořadým cílem vedení města. Spokojenost obyvatel je totiž klíčem k dalšímu rozvoji cestovního ruchu.

5. Závěr

Na začátku práce byl definován cíl – analyzovat, zda má cestovní ruch dopad na život a životní styl obyvatel Harrachova. Cíl tohoto výzkumu byl splněn, protože bylo zjištěno, že vnímání dopadů cestovního ruchu na obyvatele Harrachova se stává negativnější s jejich rostoucím věkem.

Přínosem této práce je zvýšení povědomí o dopadech cestovního ruchu na obyvatele destinací. Tento problém není probádán natolik detailně, a proto je potřeba zvýšit povědomí o tom, jak se cítí místní obyvatelé v destinaci, která je tak hojně navštěvována.

Cestovní ruch se stal neodmyslitelnou součástí Harrachova. Je zde totiž důležitou ekonomickou složkou. Přináší do města spoustu finančních prostředků a zaměstnává mnoho obyvatel a hodně lidí v této oblasti také podniká. Cestovní ruch je v tomto městě natolik rozvinut, že do města přicházejí další lidé, aby mohli započít s podnikatelskou činností v rámci cestovního ruchu. Je proto na místě ho regulovat v oblasti do takové míry, aby byli spokojeni nejen podnikatelé, tak návštěvníci, ale především harrachovští obyvatelé. Lze se domnívat, že je pro město velmi důležité zachovat a udržovat dobré vztahy s místními, aby byl rozvoj cestovního ruchu zachován. Jak již bylo v práci zmíněno, nejdůležitější složkou pro jeho rozvoj a pro existenci je vzájemný respekt (viz kapitola 3.2.1.; UNEP, 2007). Pokud nebude místními obyvateli respektován, destinace se stane neudržitelnou a cestovní ruch zcela potlačí potřeby obyvatel. Z primárního výzkumu vyplývá, že s rostoucí výstavbou apartmánových domů v Harrachově, může růst iritace místních obyvatel vůči návštěvníkům a cestovnímu ruchu, a tím se také může stát netolerovaným. Pokud město Harrachov bude dbát rovněž na potřeby místních obyvatel, tak by další pozvolný rozvoj cestovního ruchu neměl být problematický.

Harrachov je destinace zrozená pro cestovní ruch. Lze zde obdivovat spoustu atraktivních míst, je zde mnoho možností sportovního vyžití a zároveň se nachází v Krkonošském národním parku, který je jednou z nejnavštěvovanějších oblastí v České republice. Cestovní ruch v Harrachově je rozhodně důležitý a byla by škoda nevyužít potenciálu tohoto místa, ale zároveň je důležité dbát na potřeby obyvatel této destinace.

6. Zdroje

- (1) ADONOVSKI, Vladko. TOURISM AND MOUNTAIN DEVELOPMENT. *MAKMONTANA – Association for Sustainable Development of Mountain Regions in Macedonia* [online]. 2014 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: [http://www.fao.org/fileadmin/templates/mountain_partnership/images/Vlatko ANDONOVSKI.pdf](http://www.fao.org/fileadmin/templates/mountain_partnership/images/Vlatko_ANDONOVSKI.pdf)
- (2) ARR – AGENTURA REGIONÁLNÍHO ROZVOJE, Harrachov [online]. Liberec. [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://crystalvalley.cz/cs/misto/harrachov>
- (3) BARTOŠ, Miloslav, POŠMOURNÝ, Karel, JIRÁSEK, Václav, LABOREWICZ, Ivo, WIATER, Przemyslaw. Hornictví a hutnictví. *Harrachov*. In FLOUSEK, Jiří, HARTMANOVÁ, Olga, Štursa, Jan, POTOCKI, Jacek, eds. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7.
- (4) BOTLÍKOVÁ, Milena, 2019. Intenzita cestovního ruchu v České republice [online]. [cit. 2021-03-29]. Slezská univerzita v Opava. Dostupné z: <http://konferencehot.slu.cz/sbornik2019.pdf>
- (5) BUCKLEY, Ralf, Catherine PICKERING a Jan WARNKEN. Environmental Management for Alpine tourism and resorts in Australia. *Tourism and Development in Mountain regions* [online]. 2000 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: [https://www.researchgate.net/publication/29458814 Environmental Management for Alpine tourism and resorts in Australia](https://www.researchgate.net/publication/29458814_Environmental_Management_for_Alpine_tourism_and_resorts_in_Australia)
- (6) BUCKLEY, Ralf. Tourism and Biodiversity in North and South. *Tourism Recreation Research* [online]. 2002 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: [https://www.researchgate.net/publication/29458063 Tourism and Biodiversity in North and South](https://www.researchgate.net/publication/29458063_Tourism_and_Biodiversity_in_North_and_South)
- (7) CORDERO, Monterrubio, 2007. Residents' Perception of Tourism: A Critical Theoretical and Methodological Review [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné z: <https://www.redalyc.org/pdf/104/10415104.pdf>
- (8) CZECHTOURISM, Harrachov. *Kudy z nudy* [online]. [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/kam-pojedete/krkonose-a-podkrkonosi/krkonose-a-podkrkonosi/harrachov>
- (9) ČECH, Jaroslav. Harrachov zvýšil od příštího roku daň z nemovitosti i poplatky. *Seznam Zprávy* [online]. 2020 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/harrachov-zvysil-od-pristiho-roku-dan->

[z-nemovitosti-i-poplatky-131563?fbclid=IwAR3XW-Z25NPLZlttNIQWvf2fnhdj5CWk-GMdRL0V5T1IZHimLLWTKROCi0](https://vdb.czso.cz/huz/obhuz.jsp?k=577081)

- (10) Český statistický úřad. *Hromadná ubytovací zařízení České republiky* [online]. 2021 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/huz/obhuz.jsp?k=577081>
- (11) DIMITROVSKA, Olgica, Ivan RADEVSKI, Svemir GORIN a Milena TALESKA. Quality of the environment in mountain areas and sustainable use of mountain resources. *International Scientific Conference GEOBALCANICA* [online]. 2015 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/282329217_QUALITY_OF_THE_ENVIRONMENT_IN_MOUNTAIN_AREAS_AND_SUSTAINABLE_USE_OF_MOUNTAIN_RESOURCES
- (12) DRAHNÝ, Radek. *TZ: Ted' už to víme přesně – české Krkonoše mají přes 11 milionů návštěv ročně* [online]. 2018 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.krnep.cz/aktuality/tz-ted-uz-to-vime-presne-ceske-krkonose-maji-pres-11-milionu-navstev-rocne/>
- (13) ENVIPARTNER s. r. o., Hydrologické údaje: Základní údaje o vodních tocích na území města Harrachov. *Povodňový portál* [online]. Brno. [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: https://www.edpp.cz/har_hydrologicke-udaje/
- (14) FLETCHER, John a kol., 2013. *Tourism: principles and practice*. Fifth edition. Harlow: Pearson. ISBN 978-0-273-75827-3.
- (15) FLOUSEK, Jiří, HARTMANOVÁ, Olga, Štursa, Jan, POTOCKI, Jacek, eds. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7.
- (16) FLOUSEK, Jiří. Koncepce monitoringu a výzkumu v Krkonošském národním parku. *Ochrana přírody*. 2011, **2011**(3), str. 15-19.
- (17) HALKOVOVÁ, Ludmila. *Životní prostředí pro život*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, c2011. ISBN 978-80-7212-561-6.
- (18) Harrachov.info [online]. 2015 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <http://www.harrachov.info/>
- (19) Harrachov-info [online]. 2021 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.harrachov-info.cz/ubytovani/hotely>

- (20) INDROVÁ, Jarmila. Cestovní ruch: důležitá součást ekonomiky a významný faktor rozvoje destinací. *Ochrana přírody* [online]. 2010 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/cestovni-ruch/>
- (21) JEŽEK, Petr. Harrachovští obyvatelé uklízeli ulice města od odpadků. *Naše Pojizeří* [online]. 2020 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <http://www.nasepojizeri.cz/semilsko-aktualne/harrachovsti-obyvatele-uklizeli-ulice-mesta-od-odpadku/?aktualitaId=64834>
- (22) KOČÁREK, Eduard. Lázeňství. *Harrachov – Krkonošské Merano*. In FLOUSEK, Jiří, HARTMANOVÁ, Olga, Štursa, Jan, POTOCKI, Jacek, eds. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7.
- (23) LNĚNIČKOVÁ, Jitka, WIATER, Przemyslaw. Skláři a sklárny. *Sklárna v Novém světě*. In FLOUSEK, Jiří, HARTMANOVÁ, Olga, Štursa, Jan, POTOCKI, Jacek, eds. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Praha: Baset, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7.
- (24) Město Harrachov [online]. 2011 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://mesto.harrachov.cz/>
- (25) Město Harrachov. Výlety na běžkách. *Harrachov* [online]. [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <http://www.harrachov.cz/turistika-bezky.asp>
- (26) MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. *Program rozvoje města Harrachov* [online]. [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: https://mesto.harrachov.cz/doku/PRM_Harrachov_komplet_2020-2027.pdf
- (27) MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, Změny se týkají občanů žijících ve dvou různých skupinách obcí [online]. Odbor strategického rozvoje a koordinace veřejné správy. [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zmeny-se-tykaji-obcanu-zijících-ve-dvou-ruznych-skupinach-obci.aspx>
- (28) MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Příroda a krajina* [online]. 2020 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/priroda_krajina
- (29) MIŠKOVSKÝ, Josef. *Strategie rozvoje cestovního ruchu v regionu Krkonoše 2015–2025* [online]. Vrchlabí: Svazek měst a obcí Krkonoše, 2016 [cit. 2021-01-10]. Dostupné z: <http://rozvoj.krkonoše.eu/docs/134-262/Strategie%20CR%20Krkono%C5%A1e.pdf>

- (30) MUSIL, Martin, ed. *Udržitelný rozvoj cestovního ruchu: (metody, postupy, přístupy, teoretické aspekty): sborník příspěvků z kulatého stolu*. [Praha]: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1689-9.
- (31) NAŠE JABLONECKO. Harrachovští obyvatelé uklízeli ulice města od odpadků. *Naše Pojizeří* [online]. 2020 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <http://www.nasepojizeri.cz/semilsko-aktualne/harrachovsti-obyvatele-uklizeli-ulice-mesta-od-odpadku/?aktualitaId=64834>
- (32) NOVOTNÁ, Markéta. Dobrovolníci přijedou do Harrachova pomáhat při festivalu dřevosochání. *Naše Pojizeří* [online]. 2018 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <http://www.nasepojizeri.cz/semilsko-aktualne/dobrovolnici-prijedou-do-harrachova-pomahat-pri-festivalu-drevosochani/?aktualitaId=54879>
- (33) PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7435-006-1.
- (34) PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic: vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách*. Praha: Libri, 2011. ISBN 978-80-7277-152-3.
- (35) PRM – PROGRAM ROZVOJE MĚSTA. Program rozvoje města Harrachov [online]. 2020 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: https://www.harrachov.cz/mesto/doku/PRM_Harrachov_komplet_2020_2027.pdf
- (36) PROUZA, Vladislav. V Krkonoších od prázdnin s novými zónami. Ne každému se líbí. *Právo* [online]. 2020 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/v-krkonosich-od-prazdnin-s-novymi-zonami-ne-kazdemu-se-libi-40325679>
- (37) RAMBOUSKOVÁ, Michaela. Na nové zóny KRNAPu hledí starostové s obavami. Bojí se omezení cestovního ruchu. *Seznam Zprávy* [online]. 2019 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/na-nove-zony-krnapu-hledi-starostove-s-obavami-boji-se-omezeni-cestovniho-ruchu-64869>
- (38) REGION-TOUR.CZ, S.R.O. Harrachov – Krkonoše. *Region Krkonoše – ubytování, výlety, zážitky* [online]. [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: https://www.region-krkonose.cz/obce/harrachov/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=https%3A%2F%2Fwww.region-krkonose.cz%2Fobce%2Fharrachov%2F

- (39) SHAW, Gareth, WILLIAMS, Allan, 2002. Critical issues in tourism: a geographical perspective. 2nd ed. Malden: Blackwell. ISBN 0-631-22413-0.
- (40) SPORTOVNÍ AREÁL HARRACHOV a.s, SKI AREÁL HARRACHOV. *Sportovní areál Harrachov* [online]. [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <http://www.skiareal-harrachov.cz/>
- (41) SPRÁVA KRNAP, Geomorfologie. *Krkonošský národní park* [online]. 2010 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.krnep.cz/geomorfologie/>
- (42) SŮRA, Jan. Konec rychlíků Praha – Harrachov. Nejprve je zruší výluka, pak změna dopravce. *Zdopravy.cz* [online]. 2019 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://zdopravy.cz/konec-rychliku-praha-harrachov-nejprve-je-zrusi-vyluka-pak-zmena-dopravce-32087/>
- (43) ŠIKULOVÁ, Nikola. *Vnímaní dopadů cestovního ruchu ve vybrané destinaci* [online]. Brno, 2020 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/zrhoi/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně.
- (44) TISÍCOVKY. *Čertova hora* [online]. 2015 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <http://www.tisicovsky.cz/cs/hory/krkonose/certova-hora-hlv330/>
- (45) UNEP – UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME. *Tourism and Mountains: A Practical Guide to Managing the Environmental and Social Impacts of Mountain Tours* [online]. 2007 [cit. 2021-03-20]. ISBN 978-92-807-2831-6. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/7687/-Tourism%20and%20Mountains%20%20A%20Practical%20Guide%20to%20Managing%20the%20Environmental%20and%20Social%20Impacts%20of%20Mountain%20Tours-2007780.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- (46) UNWTO – UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION. *Sustainable Mountain Tourism – Opportunities for Local Communities: A Practical Guide to Managing the Environmental and Social Impacts of Mountain Tours* [online]. Madrid, 2018 [cit. 2021-03-20]. ISBN 978-92-844-2025-4. Dostupné z: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284420261>
- (47) VANĚK, Jan. *Krkonoše cestou necestou*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2016. ISBN 978-80-7535-025-1.
- (48) VEBR, Vít. *Co je to biodiverzita a proč je třeba ji chránit?* [online]. Arnika, 2016 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://arnika.org/co-je-to-biodiverzita-a-proc-je-treba-ji-chranit>

- (49) VESELÁ, Hana. Harrachov představí nový způsob financování cestovního ruchu. *Naše Pojizeří* [online]. 2020a [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <http://www.nasepojizeri.cz/semilsko-aktualne/harrachov-predstavi-novy-zpusob-financovani-cestovniho-ruchu/?aktualitaId=65729>
- (50) VESELÁ, Hana. Harrachovští zastupitelé schválili úspory i podporu mladých rodin. *Naše Pojizeří* [online]. 2020b [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <http://www.nasepojizeri.cz/semilsko-aktualne/harrachovsti-zastupitele-schvalili-uspory-i-podporu-mladych-rodin/?aktualitaId=65136>
- (51) VESELÁ, Hana. Letní sezóna v Harrachově je i přes úbytek zahraničních turistů úspěšná. *Naše Pojizeří* [online]. 2020c [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <http://www.nasepojizeri.cz/semilsko-aktualne/letni-sezona-v-harrachove-je-i-pres-ubytek-zahranicnich-turistu-uspesna/?aktualitaId=66241>
- (52) VESELÁ, Hana. Zastupitelé Harrachova schválili navýšení poplatku z pobytu. *Naše Pojizeří* [online]. 2020d [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <http://www.nasepojizeri.cz/semilsko-aktualne/zastupitele-harrachova-schvalili-navyseni-poplatku-z-pobytu/?aktualitaId=66470>
- (53) WALL, Geoffrey a Alister MATHIESON. *Tourism: change, impacts and opportunities*. England: Pearson, 2006. ISBN 978-0-130-99400-4.
- (54) ZELENKA, Josef a Martina PÁSKOVÁ. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Kompletně přeprac. a dopl. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-7201-880-2.

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Sklárna Novosad a syn Harrachov.....	21
Obrázek 2: Mapa regionu Harrachov	24
Obrázek 3: Podrobná mapa oblasti.....	24
Obrázek 4: Pohled na Čertovu horu se skokanskými můstky	25
Obrázek 5: Mumlavský vodopád.....	26
Obrázek 6: Centrum města Harrachov	68
Obrázek 7: Centrum města Harrachov	68
Obrázek 8: Velký skokanský můstek a mamutí můstek	68
Obrázek 9: Střední můstek.....	68
Obrázek 10: Muzeum skla	69
Obrázek 11: Novogotická kaple sv. Alžběty.....	69
Obrázek 12: Farní kostel sv. Václava, mučedníka	69
Obrázek 13: Bobová dráha v Harrachově.....	70
Obrázek 14: Minigolf	70
Obrázek 15: Hotel Orea Resort Sklář	71
Obrázek 16: Hotel Svornost.....	71
Obrázek 17: Výstavba nového apartmánu.....	72

Seznam grafů:

Graf 1: Vliv věku na vnímání negativních dopadů cestovního ruchu	36
Graf 2: Vliv věku na vnímání pozitivních dopadů cestovního ruchu	38
Graf 3: Vliv věku místních obyvatel na vnímání počtu návštěvníků.....	39
Graf 4: Vliv věku obyvatel na ovlivnění jejich způsobu a kvality života cestovním ruchem	40
Graf 5: Zájem obyvatel navštěvovat kulturní akce a atraktivity i přes vysoký počet návštěvníků v destinaci.....	41

Graf 6: Vliv věku na pozitivní vztah k návštěvníkům.....	42
Graf 7: Vliv věku na budoucí rozvoj cestovního ruchu v destinaci.....	43
Graf 8: pohlaví respondentů.....	61
Graf 9: věk respondentů.....	61
Graf 10: Vzdělání respondentů.....	62
Graf 11: Délka života respondentů v destinaci.....	62
Graf 12: Zapojení respondentů do cestovního ruchu v rámci povolání	63
Graf 13: Podnikatelská činnost vs. zaměstnání v cestovním ruchu	63
Graf 14: Příjmy obyvatel z cestovního ruchu.....	64
Graf 15: Problémy cestovního ruchu v destinaci.....	64
Graf 16: Výhody cestovního ruchu v destinaci	65
Graf 17: Počet návštěvníků v destinaci z pohledu obyvatel.....	65
Graf 18: Zájem obyvatel navštěvovat atraktivitu Harrachova	66
Graf 19: Ovlivnění způsobu nebo kvality života kvůli cestovnímu ruchu	66
Graf 20: Vztah respondentů k návštěvníkům destinace.....	67
Graf 21: Budoucí rozvoj cestovního ruchu z pohledu obyvatel.....	67

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Vývoj věkových skupin v Harrachově	24
Tabulka 2: Interpretace hodnot Defertovy funkce	33
Tabulka 3: Výčet některých ubytovacích zařízení	34
Tabulka 4: Některé podnikatelské subjekty v Harrachově	34

7. Přílohy

Příloha č. 1 – Seznam použitých zkratek

ARR – Agentura regionálního rozvoje

ČSÚ – Český statistický úřad

EDP – Elektronický povodňový portál

KRNAP – Krkonošský národní park

PRM – Program rozvoje města

UNEP – Program OSN pro životní prostředí

UNWTO – Světová organizace cestovního ruchu

Příloha č. 2 – Dotazník

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který je směřován výhradně obyvatelům Harrachova a slouží k realizaci výzkumu k mé bakalářské práci na téma: „Dopady cestovního ruchu na místní komunitu“. Dotazník je zcela anonymní a jeho vyplnění Vám zabere pár minut. Výsledky mého výzkumu budou vedení města k dispozici. Děkuji Vám za Váš čas.

Veronika Vránová,

studentka Fakulty informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové

1) Pohlaví:

- a) muž b) žena c) nepřeji si uvádět

2) Věk:

- a) méně než 26 let b) 27-45 c) 46-65 d) více než 65

3) Vzdělání:

- a) základní b) střední odborné s výučním listem c) středoškolské/střední odborné s maturitou d) vyšší odborné e) vysokoškolské f) nepřeji si uvádět

4) Jak dlouho v Harrachově žijete?

- a) méně než 4 roky b) 5-9 let c) 10-20 let d) více než 20 let

5) Jste v rámci svého povolání zapojen do cestovního ruchu?

- a) ano b) ne

V případě, že jste v předchozí otázce odpověděl/a ne, přeskočte na otázku č. 7.

6) působíte v něm jako

- a) podnikatel b) zaměstnanec c) jinak, uveďte jak _____

7) Přibližně jakým procentem se na Vašich příjmech podílí cestovního ruchu?

- 1) do 10%
- 2) do 30%
- 3) do 65%
- 4) více než 65%
- 5) nejsem schopen to odhadnout
- 6) nepřeji si uvádět
- 7) žádným, nepracuji v oblasti cestovního ruchu

8) Přináší podle Vás cestovní ruch v Harrachově nějaké problémy? Můžete vybrat více odpovědí.

- a) zvýšená cenová hladina
- b) komplikovaná doprava (dopravní zácpy, nedostatek parkovacích míst)

- c) snížená dostupnost zboží a služeb základní potřeby
- d) zvýšená hlučnost
- e) znečištění města (odpadky, aj.)
- f) světelné znečištění
- g) zhoršování mezilidských vztahů
- h) jiné: _____
- i) ne, žádné problémy cestovního ruchu pro Harrachov nevidím

9) Přináší podle Vás cestovní ruch ve Vašem městě nějaké výhody? Můžete vybrat více odpovědí.

- a) vytvoření pracovních míst
- b) příjmy pro město i místní podnikatele
- c) rozvoj infrastruktury (zkvalitnění silnic, dostupnosti, aj.)
- d) ochrana a údržba památek
- e) zlepšení ochrany životního prostředí
- f) jiné: _____
- g) ne, žádný přínos cestovního ruchu pro Harrachov nevidím

10) Jak hodnotíte počet návštěvníků Harrachova?

- a) celoročně je jich zde příliš mnoho
- b) v zimní sezóně je jich zde příliš mnoho
- c) v letní sezóně je jich zde příliš mnoho
- d) v letní i v zimní sezóně je jich zde příliš mnoho
- e) myslím si, že je to tak akorát
- f) mohlo by jich zde být více
- g) nevím

11) Máte zájem navštěvovat atraktivní místa nebo kulturní akce v Harrachově i přes velké nápory návštěvníků?

- a) ano, zájem mám
- b) ne, zájem nemám
- c) ano, v mezisezóně (mimo sezónu v době, kdy je tam méně návštěvníků)
- d) je mi to jedno (nijak mne v tomto cestovním ruchu neovlivnil)

12) Ovlivnil Vás cestovní ruch ve způsobu nebo v kvalitě života?

- a) můj **způsob života se změnil** díky cestovnímu ruchu (ale nedá se říci, zda k lepšímu či k horšímu)
- b) moje **kvalita života se zlepšila** díky cestovnímu ruchu
- c) moje **kvalita života se zhoršila** díky cestovnímu ruchu
- d) cestovní ruch mě **nijak neovlivnil** ve způsobu ani kvalitě života

13) Jaký máte vztah k návštěvníkům?

- a) vřelý
- b) shovívavý

- c) spíše záporný
- d) záporný

14) Jste zastáncem:

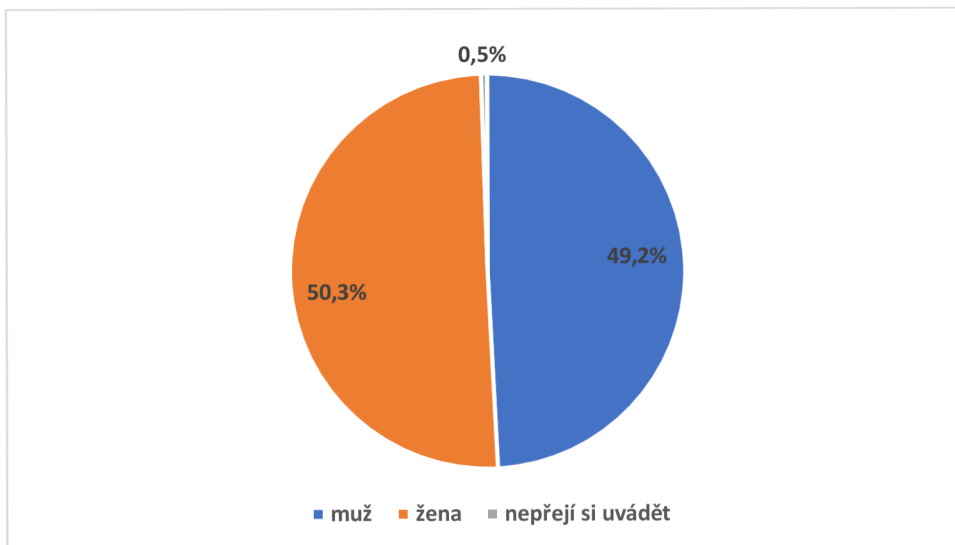
- a) rychlejšího rozvoje cestovního ruchu v Harrachově
 - b) pozvolného rozvoje cestovního ruchu v Harrachově
 - c) zásadního utlumení rozvoje cestovního ruchu v Harrachově
 - d) jiného způsobu rozvoje cestovního ruchu v Harrachově – specifikujte:
-

- e) nevím, nedokážu se k tomu vyjádřit
- f) je mi to jedno

Příloha č. 3 – Jednotlivé výsledky dotazníkového šetření graficky zpracované

Otázka č. 1: Pohlaví

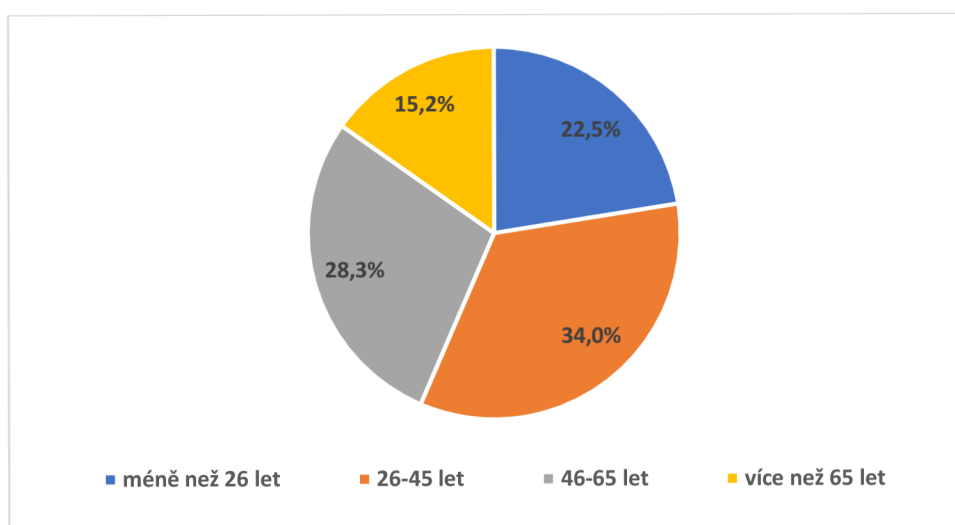
Graf 8: pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 2: Věk

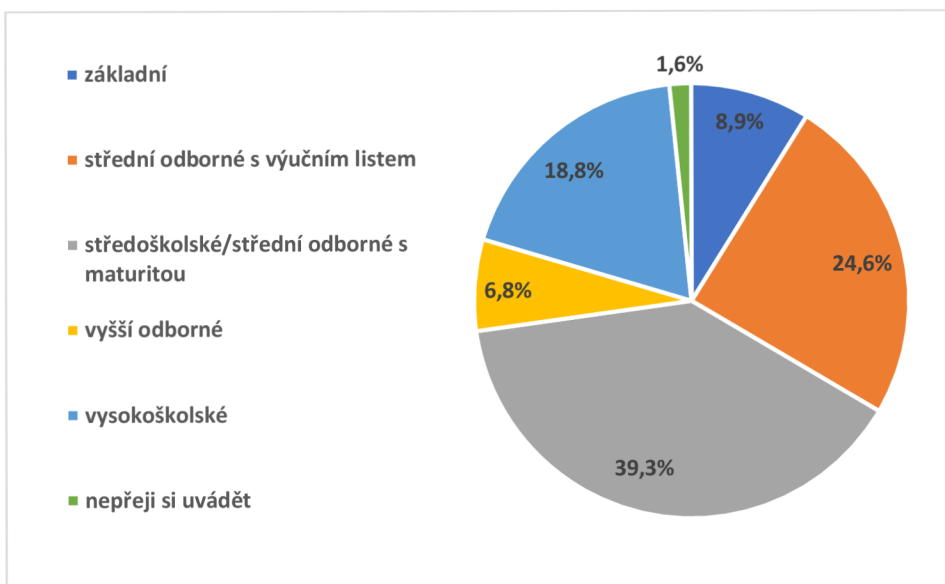
Graf 9: věk respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 3: Vzdělání

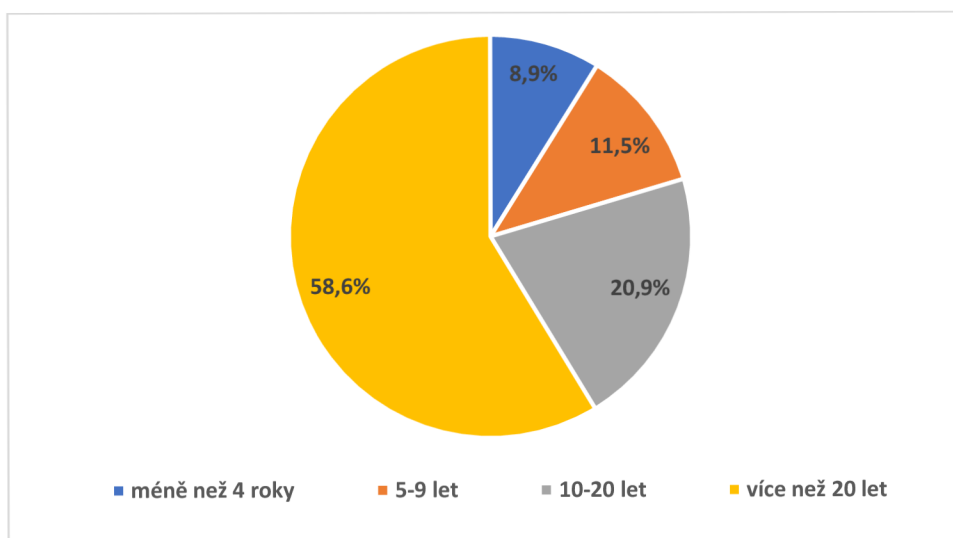
Graf 10: Vzdělání respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 4: Jak dlouho v Harrachově žijete?

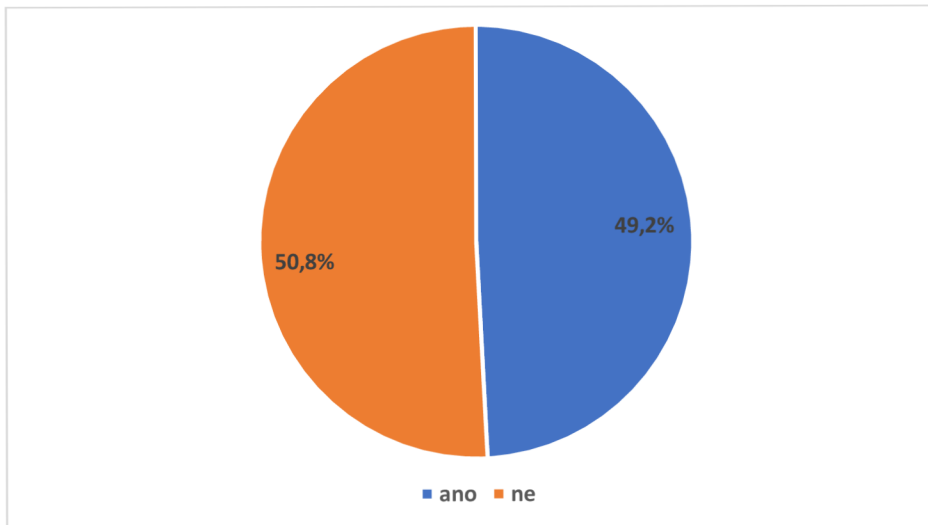
Graf 11: Délka života respondentů v destinaci

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 5: Jste v rámci svého povolání zapojen do cestovního ruchu?

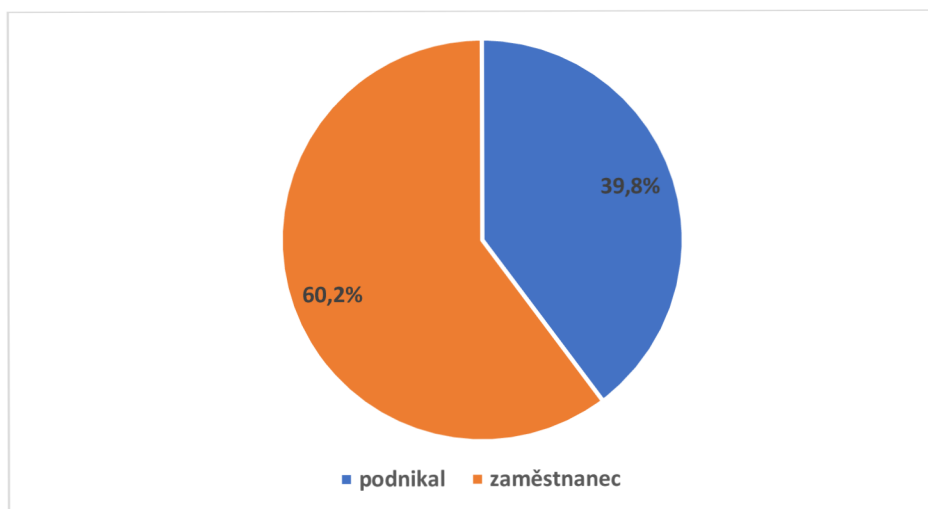
Graf 12: Zapojení respondentů do cestovního ruchu v rámci povolání

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 6: působíte v zaměstnání jako:

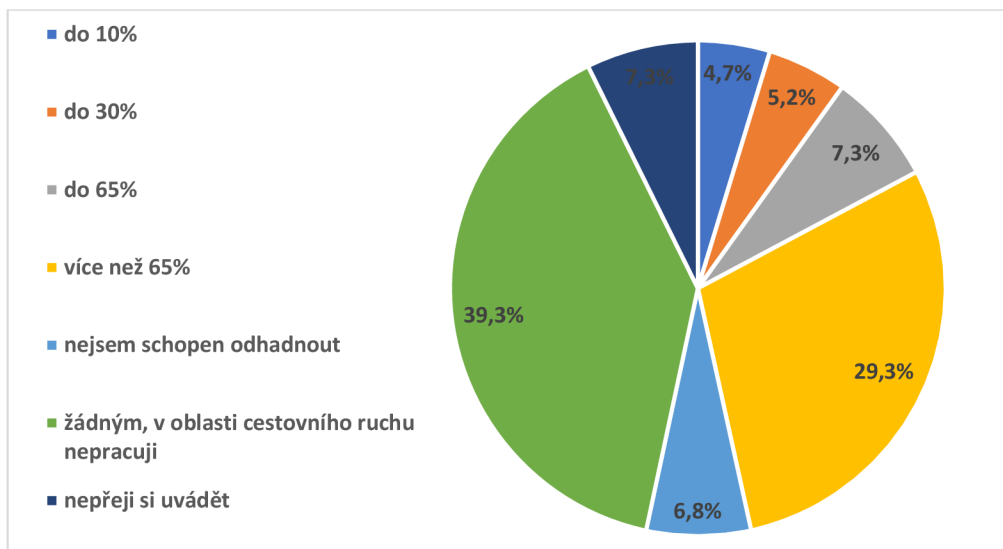
Graf 13: Podnikatelská činnost vs. zaměstnání v cestovním ruchu

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 7: Přibližně jakým procentem se na Vašich příjmech podílí cestovního ruchu?

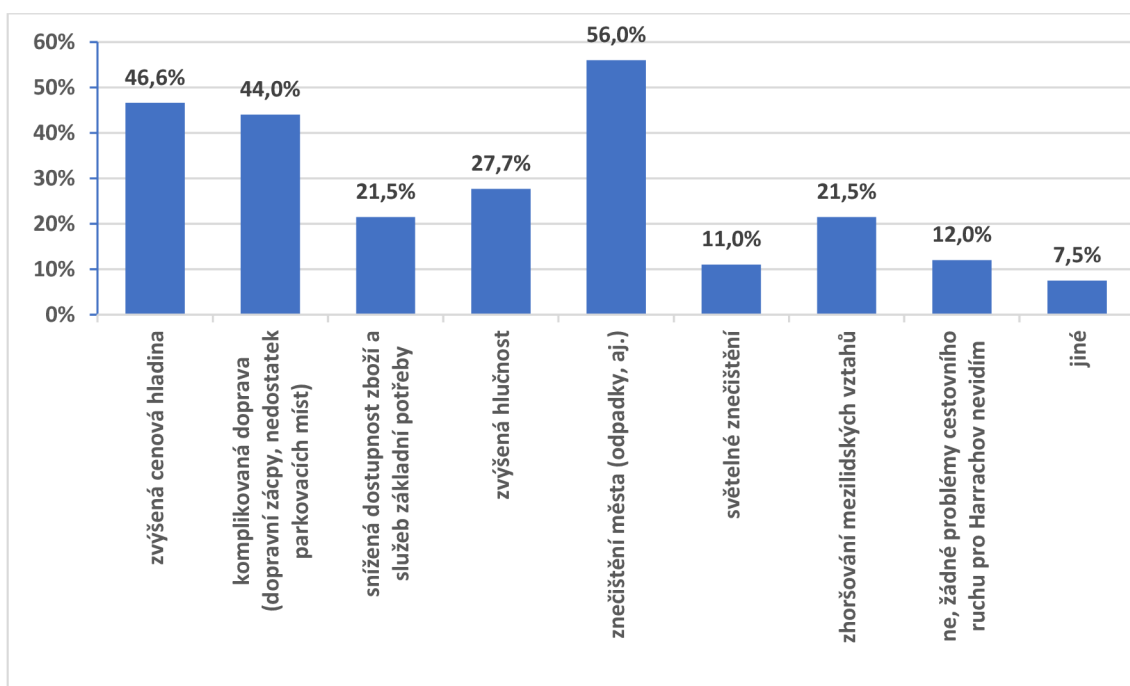
Graf 14: Příjmy obyvatel z cestovního ruchu

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 8: Přináší podle Vás cestovní ruch v Harrachově nějaké problémy?

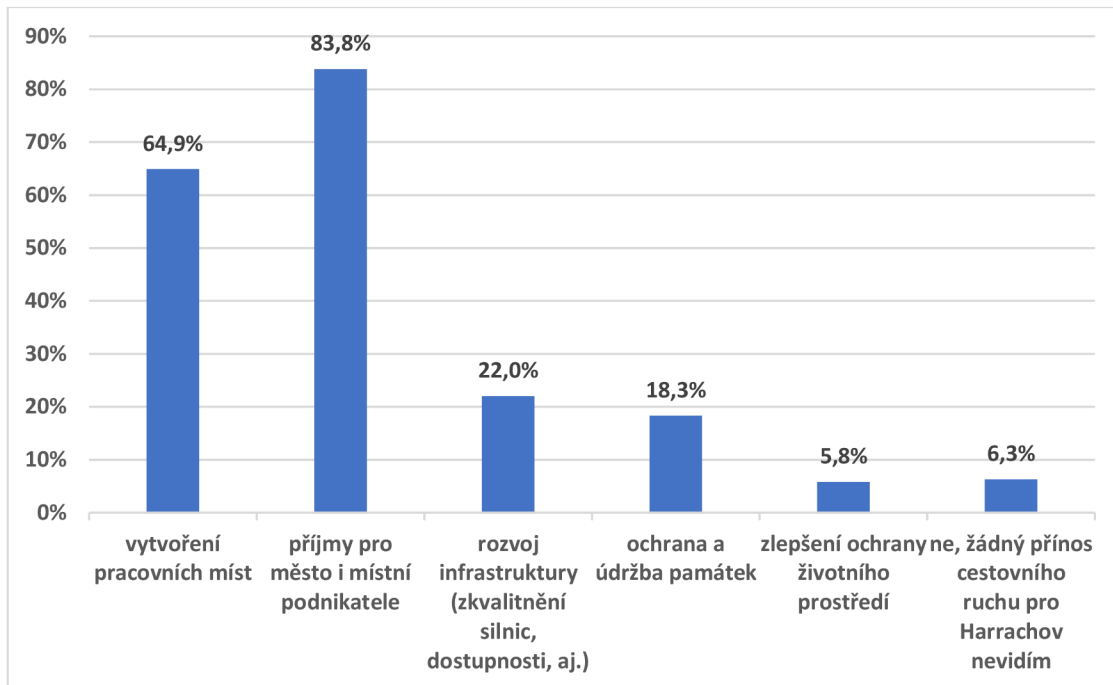
Graf 15: Problémy cestovního ruchu v destinaci

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 9: Přináší podle Vás cestovní ruch ve Vašem městě nějaké výhody?

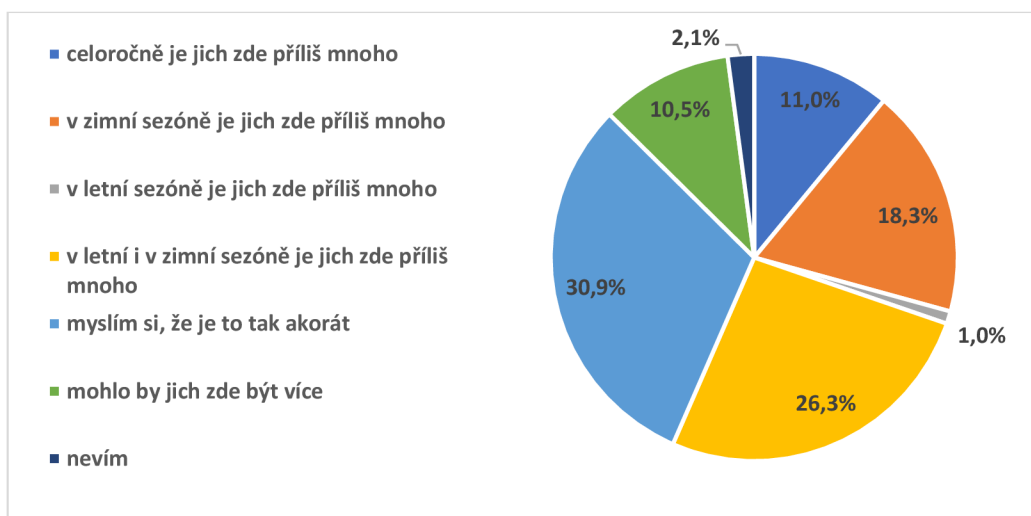
Graf 16: Výhody cestovního ruchu v destinaci

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 10: Jak hodnotíte počet návštěvníků Harrachova?

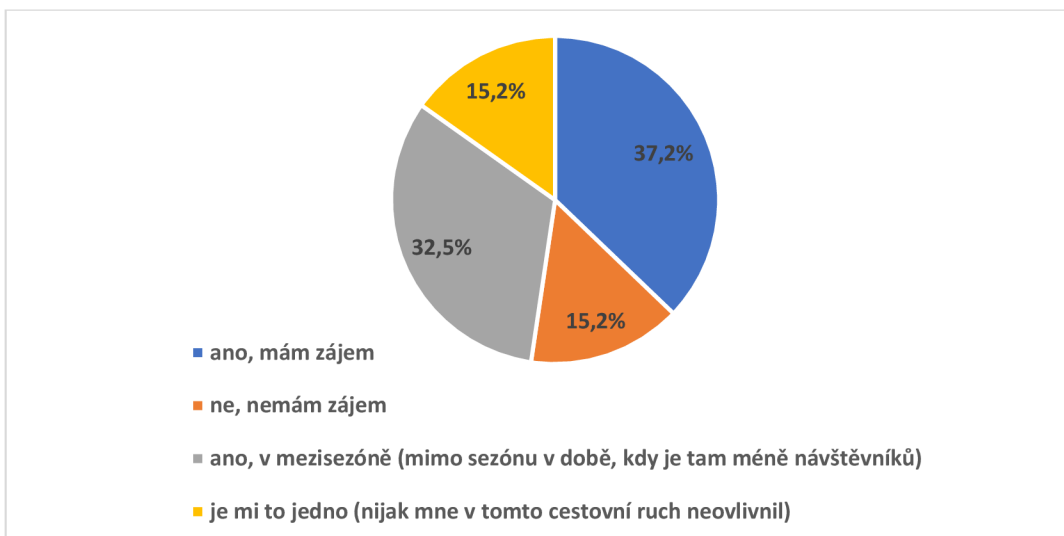
Graf 17: Počet návštěvníků v destinaci z pohledu obyvatel

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 11: Máte zájem navštěvovat atraktivní místa nebo kulturní akce v Harrachově i přes velké nápory návštěvníků?

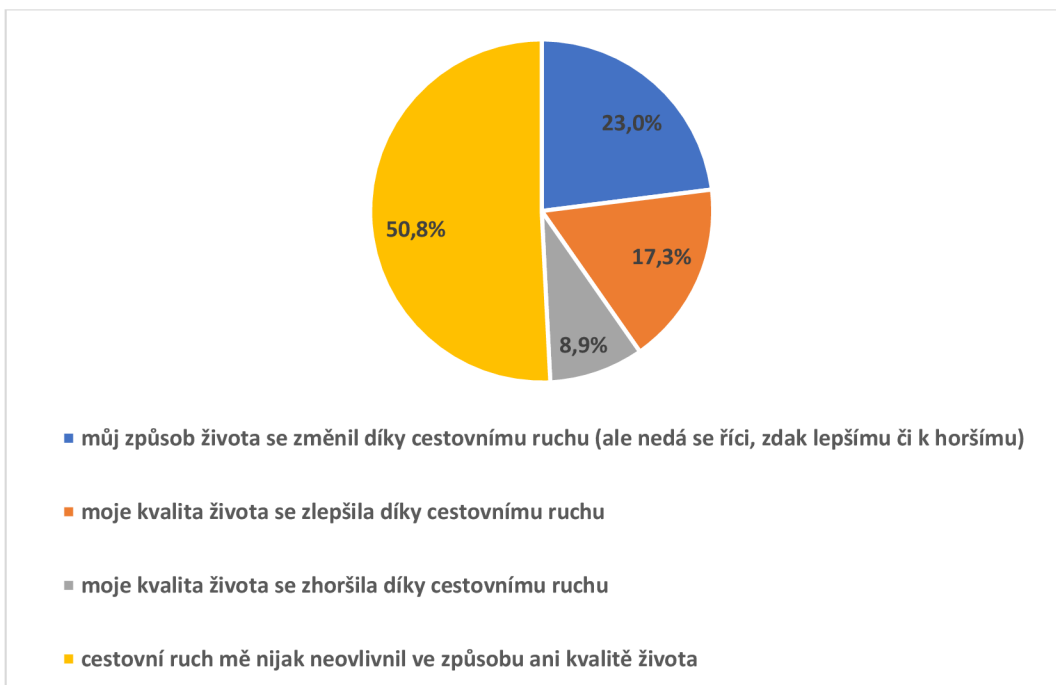
Graf 18: Zájem obyvatel navštěvovat atraktivitu Harrachova

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 12: Ovlivnil Vás cestovní ruch ve způsobu nebo v kvalitě života?

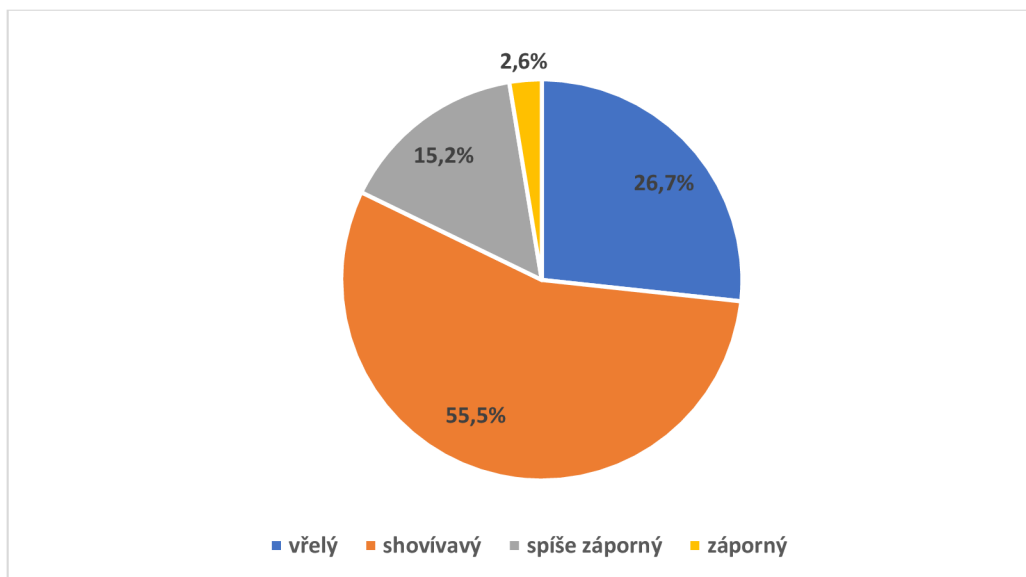
Graf 19: Ovlivnění způsobu nebo kvality života kvůli cestovnímu ruchu

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 13: Jaký máte vztah k návštěvníkům?

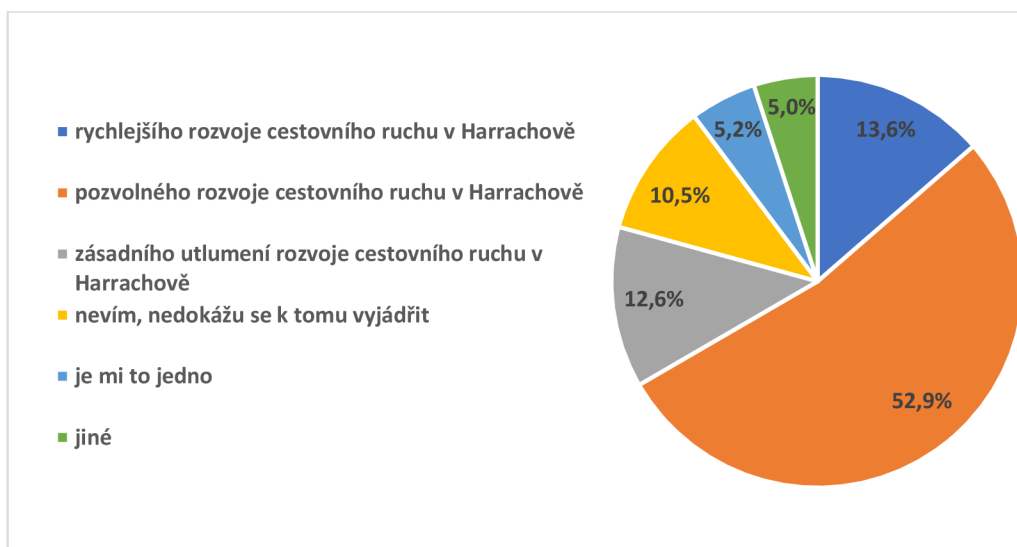
Graf 20: Vztah respondentů k návštěvníkům destinace

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 14: Jste zastáncem:

Graf 21: Budoucí rozvoj cestovního ruchu z pohledu obyvatel

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha č. 4 – fotodokumentace

Obrázek 6: Centrum města Harrachov

Foto: Autorka

Obrázek 7: Centrum města Harrachov

Foto: Autorka

Obrázek 8: Velký skokanský můstek a mamutí můstek

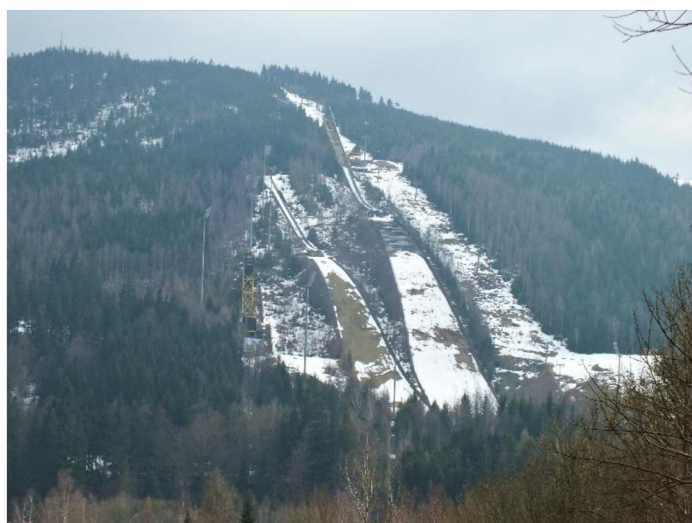

Foto: Autorka

Obrázek 9: Střední můstek

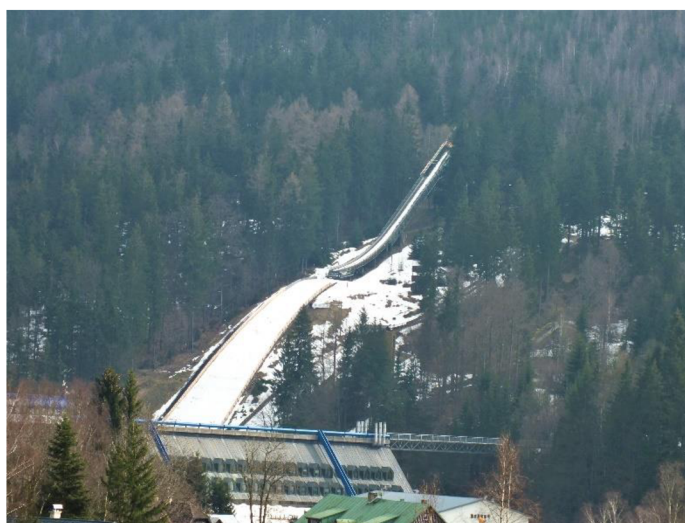

Foto: Autorka

Obrázek 10: Muzeum skla

Foto: Autorka

Obrázek 11: Novogotická kaple sv. Alžběty

Foto: Autorka

Obrázek 12: Farní kostel sv. Václava, mučedníka

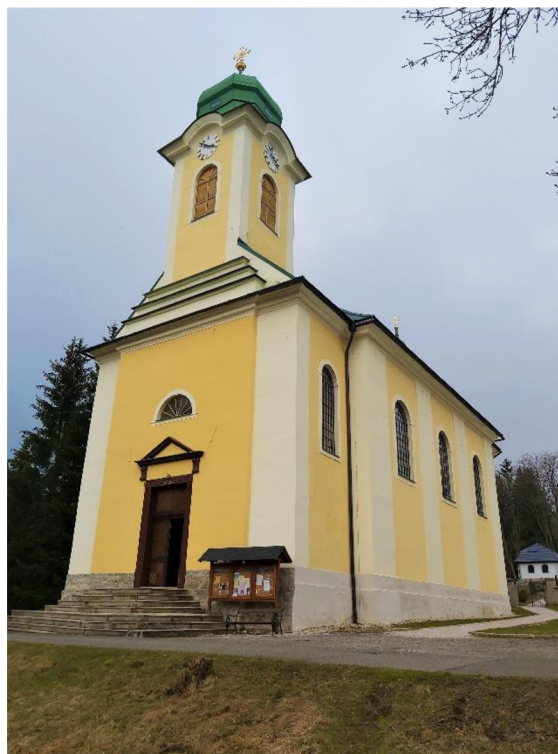

Foto: Autorka

Obrázek 13: Bobová dráha v Harrachově

Foto: Autorka

Obrázek 14: Minigolf

Foto: Autorka

Obrázek 15: Hotel Orea Resort Sklář

Foto: Autorka

Obrázek 16: Hotel Svornost

Foto: Autorka

Obrázek 17: Výstavba nového apartmánu

Foto: Autorka

Zadání bakalářské práce

Autor:	Veronika Vránová
Studium:	I1800288
Studijní program:	B6208 Ekonomika a management
Studijní obor:	Management cestovního ruchu
Název bakalářské práce:	Dopady cestovního ruchu na místní komunitu
Název bakalářské práce AJ:	Tourism Impacts on the Local Community

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cíl práce: Práce by se měla zabývat dopadem cestovního ruchu na kvalitu života a životní styl místní komunity.

Případová studie: intenzivně navštěvovaná horská destinace Harrachov.

Rámcová osnova:

- 1.Úvod
- 2.Metodický postup
 - 2.1.Cíl práce
 - 2.2.Strategie a metody výzkumu
- 3.Teoretická východiska
 - 3.1.Dopady cestovního ruchu na životní prostředí komunity
 - 3.2.Dopady cestovního ruchu na sociální, ekonomické a kulturní aspekty místní komunity
- 4.Praktická část
 - 4.2.Základní charakteristika zkoumaného území
 - 4.2.1.Fyzicko-geografická charakteristika
 - 4.2.2.Sociálně-ekonomická a kulturní charakteristika
 - 4.3.Průběh šetření dopadů
 - 4.3.1.Průběh sekundárního výzkumu
 - 4.3.2.Průběh primárního výzkumu
 - 4.4.Zjištěné dopady
 - 4.4.1.Zjištěné dopady ze sekundárního výzkumu
 - 4.4.2.Zjištěné dopady z primárního výzkumu
 - 4.5.Diskuse a shrnutí výsledků

4.6. Doporučení pro výzkum a praxi

5. Závěr

6. Zdroje

7. Přílohy

PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7435-006-1.

ZELENKA, Josef a Martina PÁSKOVÁ. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Kompletně přeprac. a dopl. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-7201-880-2.

VANĚK, Jan. *Krkonoše cestou necestou*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2016. ISBN 978-80-7535-025-1.

WALL, Geoffrey a Alister MATHIESON. *Tourism: change, impacts and opportunities*. England: Pearson, 2006. ISBN 978-0-130-99400-4.

Garantující pracoviště: Katedra rekreologie a cestovního ruchu,
Fakulta informatiky a managementu

Vedoucí práce: Ing. Martina Pásková, Ph.D.

Oponent: Ing. Veronika Židová, Ph.D., DiS.

Datum zadání závěrečné práce: 15.10.2020